תנ״ך · ראשונים · יוסף אבן יחיא · כתובים

יוסף אבן יחיא על אסתר

רבי יוסף אבן יחיא

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

יוסף אבן יחיא על אסתר

רבי יוסף אבן יחיא

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/יוסף-אבן-יחיא-על-אסתר/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 6
פסוק א 6
פסוק ב 6
פסוק ג 6
פסוק ד 7
פסוק ה 7
פסוק ו 8
פסוק ז 8
פסוק ח 9
פסוק ט 9
פסוק י 9
פסוק יא 10
פסוק יב 10
פסוק יג 10
פסוק יד 11
פסוק טו 11
פסוק טז 11
פסוק יח 12
פסוק יט 12
פסוק כ 13
פסוק כא 13
פסוק כב 13
פרק ב 13
פסוק א 13
פסוק ב 14
פסוק ג 14
פסוק ד 14
פסוק ה 15
פסוק ו 15
פסוק ז 15
פסוק ח 16
פסוק ט 16
פסוק י 16
פסוק יא 17
פסוק יב 17
פסוק יג 17
פסוק יד 17
פסוק טו 18
פסוק טז 18
פסוק יז 19
פסוק יח 19
פסוק יט 19
פסוק כא 20
פסוק כב 20
פסוק כג 20
פרק ג 20
פסוק א 20
פסוק ב 21
פסוק ג 22
פסוק ד 22
פסוק ה 22
פסוק ו 22
פסוק ז 22
פסוק ח 24
פסוק ט 25
פסוק י 25
פסוק יא 25
פסוק יב 25
פסוק יג 26
פסוק יד 26
פסוק טו 27
פרק ד 28

פסוק א 28
פסוק ב 28
פסוק ג 28
פסוק ד 28
פסוק ה 28
פסוק ז 28
פסוק ח 29
פסוק יא 29
פסוק יב 29
פסוק יג 29
פסוק יד 30
פסוק טו 30
פסוק טז 30
פסוק יז 31
פרק ה 31
פסוק א 31
פסוק ב 32
פסוק ג 32
פסוק ד 32
פסוק ו 32
פסוק ז 33
פסוק ח 33
פסוק ט 33
פסוק י 34
פסוק יא 34
פסוק יב 34
פסוק יג 34
פסוק יד 35
פרק ו 36
פסוק א 36
פסוק ב 36
פסוק ג 36
פסוק ד 36
פסוק ה 36
פסוק ו 36
פסוק ח 37
פסוק ט 37
פסוק י 37
פסוק יב 37
פסוק יג 38
פסוק יד 38
פרק ז 38
פסוק א 38
פסוק ב 38
פסוק ד 39
פסוק ה 39
פסוק ו 39
פסוק ז 40
פסוק ח 40
פסוק ט 41
פרק ח 41
פסוק א 41
פסוק ב 41
פסוק ג 41
פסוק ד 42
פסוק ה 42
פסוק ו 42
פסוק ז 42
פסוק ט 43
פסוק י 43
פסוק יא 44
פסוק יב 44
פסוק יג 44
פסוק יד 45

פסוק טו 45
פסוק טז 45
פסוק יז 46
פרק ט 46
פסוק א 46
פסוק ב 46
פסוק ג 46
פסוק ד 47
פסוק ה 47
פסוק ו 47
פסוק י 47
פסוק יא 47
פסוק יב 48
פסוק יג 48
פסוק יד 48
פסוק טו 48
פסוק טז 48
פסוק יז 48
פסוק יח 48
פסוק יט 49
פסוק כ 49
פסוק כא 49
פסוק כב 49
פסוק כג 49
פסוק כד 49
פסוק כו 50
פסוק כז 50
פסוק כח 50
פסוק כט 50
פסוק לא 51
פסוק לב 51
פרק י 51
פסוק א 51
פסוק ב 51
פסוק ג 52

פרק א

פסוק א

אמר העבד הקטן יוסף בן לאדוני הרב דון דוד ן' יחייא להיות כי כאשר הקדמנו בכל סיפור מנהיה והי. מקדים אליו ויהי כויהי מימי שפוט שופטים וזולתם. לכן התחילה המגלה הזא' בויהי להיותה סיפור מצרת ישראל ואיך באו מים עד נפש לרוב עונותיהם כי נתערבו בגוים ונשאו נשים נכריות. ואף כי לתוכחת עזרא וסיעתו שבו מקצתם. רובם לא שבו. ונוסף עון על עונם כי חללו פיהם במשתה אחשורוש הרשע.

ויהי בימי אחשורוש וגו' בא לפרש השלש תיבות הנז' מויהי בימי אחשורוש. והתחיל ממאן דסליק מיניה. והוא לפרש מה הנרצ' ממנו בשם אחשורו'. וזהו אומרו הוא אחשורו'. שר"ל הנרצה ממני בשם אחשורוש הוא האיש שנקרא שמו ככה אחשורוש הרשע ושונא ישראל הידוע בן עבדו של בלשצר מלך בבל אשר היה ממונה על סוסיו ופרדיו.

המולך. ר"ל אשר מלך בחזקה תחת כורש מלך פרס אותו אשר הרג בלשצר אדוניו.

מהודו ועד כוש כתרגו' ומלך מהינדיא' רבא ועד כוש. דמן מדינחא דהינדיאה רבא ועד מערבא דכוש מאה ועשרין ושבע פלכין.

פסוק ב

בימים ההם ר"ל והנרצה ממני כתיבת בימי אחשורוש הנז' הוא כי בימים ההם **כשבת המלך אחשורוש**. ר"ל כשבת שנתישב כי מלכותו היה בלתי קיים אצלו לפי דעתו להיותו גזול. ונתישב אליו כשבתו על כסא מלכותו **אשר בשושן הבירה**. כי אז לעין כל ישב על כסא המלוכה. ובעיר המלוכה. ובהשקט ונחת ואין מחריד ואין שטן ואין פגע רע לשטנו.

פסוק ג

בשנת שלש למלכו. ר"ל והדבר אשר נהיתה אז אשר רמזתי באומרו לעיל ויהי בימי וגו' הוא כי **בשנת שלש למלכו עשה משתה**. וזה כי בראותו שעברו שלש שני' אשר הניח לו ה' מכל אויביו מסביב. והמחזיק בדבר שלש שנים היא חזקה גמורה. באופן שהחשד פן יסירוהו מהמלוכ' חמק עבר מלבו. לכן בעבור השמחה ההיא עשה משתה.

לכל שריו ועבדיו. רוצה לומר שריו הקכ"ז מלכים מהקכ"ז מדינות. ועבדיו רוצה לומר עבדי כל אחד מהשרים הנזכרי' כי לכל מלך ושר מהם היה לו משנה אחד כמשפט המלכים והוא עשה המשתה למלכים ההם. ולמשנים שלהם אשר כלם יחד היו עבדיו.

חיל פרס ומדי רוצ' לומ' וכן עשה משתה לכל חיל פרס ומדי **הפרתמים**. והם העירונים והמיוחסים מכל עיר ועיר. **ושרי המדינות לפניו** רוצה לומר וכן עשה משתה לשרי המדינות מחיל פרס ומדי הנזכר כי לכל עיר מהם היה שר מושם על פי המלך אחשורוש. כי הקכ"ז המדינות הרחוקות היה להם מלכם אתם. ואחשורוש היה מלך המלכים עליהם. והיה משגיחם באמצעי על דרך הפועל אשר היו המלכים ההם. מה שפרס ומדי. היה המלך אחשורוש מלכם האמיתי והטבעי. אבל היה משגיחם ומכלכלם באמצעי על דרך הכלי. והם השרים המושמים בכל עיר ועיר לכלכלה בצדק ומשפט. ולכן מהמדינות הרחוקות קרא למשתה מלכיהם ומשניהם אבל ממדינת מלכותו העצמיית והוא פרס ומדי קרא גדולי כל עיר ועיר עם שריהם. וזהו אומרו ושרי המדינות לפניו. שרוצה לומר ממדינות פרס ומדי אשר היו לפניו ואצלו ועיניו תמיד עליהם. לאפוקי המדינות אשר לא היו לפניו והם הרחוקות.

פסוק ד

בהראותו את עושר וגומר רוצה לומר כי הראה היות עושרו גדול בסובלו הוצאה גדולה כזאת. לעשות משתה למינים מהשרים הנזכרי' ולעם הנזכר אשר בלי ספק היה לאין מספר. בהיות כי כל אחד מהם היה מביא אתו סוסים ועבדים רבים בבואו קרוא לחצר המלך. והנה יחס היות העושר כבוד למלכותו. להיות כי בעוש' המלך לא יחמוד מעבדו עבדו וביתו ושורו וחמורו וכל אשר לו. ולא יקח שוחד להטות משפט. ויגמול חסד לעבדיו. וגם יוכל בעושר לשמור עמו מאויביו. ולרודפם ולהעבידם בפרך. ואשר מנעה תורתנו למלכנו וכסף וזהב לא ירבה לו מאד להיות כי הנהגתנו אינה בדרך טבע. וסוס מוכן ליום מלחמה כשאר האומות. ולה' התשועה במין הישראלי.

ואת יקר תפארת וגומר רוצה לומר במה שעשה המשתה לרוב עם משריו ועבדיו הראה **את עושר כבוד מלכותו**. ובאשר נמשך והתמיד המשתה ההוא ימים רבים והוא ק"פ יום. הראה **את יקר תפארת גדולתו**. שהכל כבדוהו להיותו מתואר בלבוש תפארת הגדולה. והוא כי גזרו אומר היותו גדול הנפש ושוע אשר מעשיו הם הגדולים בעשותו משתה לעם רב כזה. **וימים רבים** בהתמדה.

פסוק ה

ובמלאת הימים וגו' הוא מהמפורסם כי העושה סעודה ומשתה בביתו הוא ובניו ובני ביתו. לא יטעמו טעמה. כי אם טורח ועמל רב ובהכיר אחשורוש כי **כל העם הנמצאים בשושן** מקום אשר נעשה המשתה. טרחו טורח ועמל רב עם החיצונים ההם והמשתה ההיא. רצה שגם הם הקרובים אליו ישמחו בשמחתו ולא שיהיה להם לכעס מכאיב.

ולכן **עשה משתה** לכלם **למגדול ועד קטן** שבוע שלימה. ובמקום היותר משובח מהעיר. שהוא **בחצר גינת ביתן המלך**. כי היה שם הביתן והוא הגן הנטוע מכל מיני אילנוי יפים. ואחריו היה הגינה והוא מקום זריעת העשבים הריחניים כשושנה והורדים. ואחריו היה החצר הבנוי מזהב ואבנים טובת ושם נעשה המשתה מהשבעת ימים.

פסוק ו

חור ותכלת וגו' אחרי ספרו הדירה נאה מהסעודה. ספר הכלים נאים ממנה. באומרו כי מכסה השולחנו' אשר עליהן סעדו. היה מבגדיי יפים גדולי הערך מצבעוניי מתחלפים **בחור** והוא לבן. **וכרפס** והוא ירוק **ותכלת** הידוע.

אחוז בחבלי וגו' ר"ל כי הבגדים ההם היו מרוקמי' בפתילי בוץ אשר היה אצלם יותר נחשב מהמשי אצלנו. והבוץ ההו' היה צבעו **ארגמן** והוא צבע אדום. אשר רקמת הבוץ האדום ההוא על הבגדי' מהצבעי' הנז' היתה מיפה אותם בתכלי' היופי.

על גלילי כסף. לשון סיבוב. ור"ל כי כל הריקו' ההוא היה מסובב מכסף כי שפתי הבגדים ההם וסביבותיהם היו מרוקמים ג"כ מכסף.

ועמודי שש ר"ל הרגלי' אשר עליהם סמכו השלחנות היו משש והיא המארמורו הזך והנקי.

מטות זהב וכסף רוצה לומר הספסלים אשר עליהם היו יושבים כשהיו מסובין על השלחן היה השטח שלהם מזהב. והרגלים מכסף. וקראם מטות כי כן עוד היום דרך התוגרמים לשבת על מטותיהם בהיסבה לאכול.

והרצפה שתח' רגליה' בשבת' על ספסליהם היה מ**בהט ושש ודר וסוחרת**. שהם אבנים יפות ונעלם ממני מהותם. והנראה כי היו ממראים מתחלפים באופן כי היה דבר גדול הערך ונחמד למראה.

פסוק ז

והשקות בכלי זהב כי כל כלי השתיה היו מזהב.

וכלים מכלים שונים ר"ל אף כי החומר היה אחד. היו שונים ומתחלפים בצורות משתנות ויפות זאת מזאת.

ויין מלכות רב. רצה ביין פה כל מיני אכילה. ור"ל כי הסעודה וכל מיני המאכלים היו רבים **כיד המלך** הידוע אשר אמרתי כי הראה את עושר כבוד מלכותו ואת יקר תפאר' גדולתו והנה קרא שם הסעודה פה יין כאשר פעמים רבות תקרא לחם וכאומרו שימו לחם. כי הסעודה הנעשית לסעד החיים ולהכרחי תקרא על שם לחם כאומרו ולחם לבב

אנוש יסעד. והסעודה המותריית ובמשתה השמחה תקרא על שם יין כאומרו ויין ישמח לבב אנוש.

פסוק ח

והשתיה כדת וגו' ר"ל בעניני האכילה כבר אמרתי אליך כי בכמותם ואיכותם יחסתים ליד המלך. ועניני השתיה אודיעך כי היתה **כדת**. ר"ל כי היו נותנים לכל איש ואיש לשתות היין כדתו וכמנהגו. כי יש מי שרגיל לשתות קודם הסעודה במנהגו רע. ומי שרגיל לשתות אחריה. או באמצעותה. ומי שרגיל לשתות היין חי. או מזוג. או חלש בלתי מעלה אדים או חזק. וכמנהגו ודתו היו נותנים אותו אליו.

אין אונס וגומר לא היה אונס לא באכילה ולא בשתיה ולא בהסבה. ולא בשום דבר אחר **כי כן יסד המלך על כל רב ביתו** הממונים על הסעודה. **לעשות כרצון איש ואיש** בכל דבר. ושלא יכלם איש כקטון כגדול בסעודתו ההיא. כנהוג ברוב הסעודות אשר יכלמו אם במקרה אם בעצם אנשים מה. או בסדר הישיבה או באכילה או בשתיה. וזה כי תכלית המלך היה לקחת לב עבדיו ושיאהבוהו.

פסוק ט

גם ושתי המלכה וגומר סיפר כי כאשר המלך עשה משתה לכל האנשים שבשושן הבירה כדי לשמחם על העלול וכעס הביטו במשתה החיצונים. ככה גם המלכה ושתי עשתה משתה לנשי האנשים ההם.

בית המלכות. כי לענוה בהיות כי כל כבוד בת מלך פנימה. ולא לאכול עם האנשים יחד בחצר הגינה ובמגולה. עשתה המשת' בפנים **בבית המלכות אשר למלך אחשורוש** כי לכבדן עשת' המשתה בחדרי בית המלך אשר היה יותר יפה ורחב ידים מבית מלכותה.

פסוק י

ביום השביעי כטוב לב המלך וגומר הן נאמנה כי מאת ה' היתה זאת וטרם מכה ציץ רפואה פרח. למען יקח אסתר לאשה ותענש ושתי זאת הרשעה בת רשע אשר היתה אונסת בנות ישי לחלל את יום השבת והיתה מלבשתן סמרטוטין כדי לגלות ערותן. ואל נקמות השיב גמולה בראשה. ונטרפה ונשחטה ערומה ביום השבת המחולל על ידה ולעיני כל. ואף כי הדבר היה נסיי נעשה ע"י אמצעיים טבעיים. והוא כי בהיות שהיין ישמח לבב אנוש. ומגדיל תאות המשוש וכאומרו זנות יין ותירוש יקח לב.

ביום השביעי יום שבת והוא שביעי ממש לבריאה. והשביעי למשתה אחשורוש.

כטוב לב המלך ביין. ואולי כי הגיע טובת היין ההיא אל קצה השכרות.

אמר למהומן וגו' אשר היו **שבעת הסריסים** הרואים את פניו תמיד להיותם היותר מעולים.

פסוק יא

להביא את ושתי המלכה לפניו ערומה. וכדעת חכמינו ז"ל. ובכתר מלכות בראשה. לשתי תכליות. התכלית שצוה שתבוא לפניו **בכתר מלכות**. היה כדי **להראות העמים והשרים** כי המלכות היה נאות לו מצד אשתו ושתי בת אויל מרודך היורשת המלכות. כי מזרע נבוכדנצר הרשע לא נותר כי אם זאת הרשעה. **את יופיה** כי מתוך יופי פניה אשר לא היה כמוה בכל הארץ היתה נכרת היותה בת שוע ומזרע המלוכה. והכרת פניה ענתה בה. והתכלית שצוה שתבוא לפניו ערומה להראות העמים והשרים **כי טובת מראה** היא ולבעול אותה לפניהם למלאת תאות נפשו נפש הצומחת כי ירעב לסבת שתית היין. ומרוב גאותו וגאונו לא היה מחשיב כל העם ההוא. וכלם כאין נגדו. וכאשר לא יתביש שר וקצין מלצחוק עם אשתו לעיני הבעלי חיים בלתי מדברים להיותם נבזים וכאין נגדו. כן רצה אחשורוש להראו' העמים גאותו במעשה הלז כי לא היה מחשיבם כי אם כבהמות השדה וכחיתו יער.

פסוק יב

ותמאן המלכה ושתי וגו' כי להיותה בת מלך חשבה בלבה לאמר כדאי בזיון וקצף יהיה לי ללכת ערומה בפומבי. מה שהוא מן הבושה לאשה גרועה וכל שכן אלי.
בדבר המלך אשר ביד הסריסים. ר"ל ולא די כי מאנה לבוא ועברה מצות אדוניה. כי פצתה פיה לדבר כנגדו דברי קנתורין. וכי בודאי הוא שותה שכור בדבריו אלה. ואבי היה שותה כנגד אלף ולא היה משתכר ואיך אעשה מצותו. באופן כי כנגד אשר מיאנה לבוא. **ויקצוף המלך מאד** וכנגד פצותה פיה עליו בדברי קנטורין **חמתו בערה בו**.

פסוק יג

ויאמר המלך וגו' סיפר כי אף שקצף המלך וחמתו בערה בו. אשר חמת מלך מלאכי מות. ולכן היה מהדין כי הוא אז בידיו יהרגנה ולא ישוב אחור מפני כל. הנה לא כן עשה לחששו פן יקומו כל העם מקצה להושיעה. להיותה היא המלכה האמיתיית שלהם. וחשש פן התכלית אשר בעדו היה שולח להביאה לפניו בכתר מלכות לקיים את מלכותו באומרו כי ירש אותו בעד אשתו. ולא גזול וגנוב הוא אתו. פן יהיה לו לנוגש עתה ויהרגוהו על דבר אשתו. ולכן בראשונה שאל עצה מן **החכמים יודעי העיתי'** והם אצטגניניו אם יבוא לו במלכותו מכשול ופוקה בהורגו אותה.

כי כן דבר המלך וגומר ר"ל וכמו כן היו דבריו **לפני כל יודעי דת ודין** לשאול להם מה שהדין היה מחייב על ככה. כי לפחדו מהעמים והשרים במסתרים שאל מהוברי שמים מה יהיה אחרית הדבר. ובגלוי שם דבריו וטענתו בדין למען לא יוכלו העמים להתרעם כנגדו בהיות כי הוא לא נגע בה. והם יעשו מה שהדין מחייב.

פסוק יד

והקרוב אליו וגומר ספר הכתוב כי מ**כרשנא שתר אדמתא תרשיש מרס מרסנא** שהיו משרי המלך היותר קרוב אליו מהם. ומסיעתם היה השר **ממוכן** מזרע אגג בן עמלק. והראיה לזה כי קרוב הוא מורה על שובו לאחד מהשרים ולא לכלם. בהיותו בשם יחיד. מה שאם היה שב לכלם היה לו לומר והקרובים אליו. ורצה להעירנו כי משבעת שרי פרס ומדי אשר שמם הם הנזכרי' אשר היו **רואי' פני המלך** לכל בקשתם. **ויושבים ראשונה במלכות**. כי בהיות כל השרים לפני המלך הם הקודמים בסדר לזולתם. לקדימתם בעילוי. היותר קרוב אליו היה ממוכן. והראיה כי הוא אשר התחיל להשיב למלך על הדבר ונתקיימ' עצתו בין המלך והשרים. וקורבתו אליו היה לרוב חכמתו באיצטגנינות כי היה מזרע עמלק הרשע האצטגנין הגדול אשר בחר להלחם בישראל בצאתם ממצרים כל האנשים מעמו אשר היו נגזרים לחיים בשנה ההיא באופן כי יהוש' לא היה לו יכולת להורגם והכם והחלישם לבד וכאומרו ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב.

פסוק טו

כדת מה וגו' שאל מה מחייבי דתי פרס ומדי **לעשות במלכה ושתי על אשר לא עשתה את מאמר המלך** ועברה על דבריו כי בודאי לפי דת כל האומות העובר על מצות מלכו חייב מיתה והוא נתחסד לפני עמו לאמר. כי מאשר פצתה את פיה לדבר תועה נגדי איני שואל כדת מה לעשות כי אני מוחל את עלבוני. אבל על אשר מרתה את פי מלכה אשר הוא דבר נוגע לכבוד המלכות ולכבוד מלכם. ואיני יכול בלתי רשותכם למחול לה על ככה ולשבר דתיכם. אשאל מכם כדת מה לעשות. ואתם תדינו ולא אני. והראיה מזה כי לא רמז פה כי אם לאחד מחטאתיה והוא על מאנה לבוא. וזהו אומרו **על אשר לא עשתה את מאמר המלך** שהיה שולח בעדה שתבוא. אבל מאשר אמרה בדבר המלך וכדלעיל לא דבר מאומה.

פסוק טז

ויאמ' ממוכן וגו' להיותו הוא הראש וכאשר אמרנו. והיה מכיר היות רצון המלך לענוש ושתי. ומה שהיה רוצה להצדיק דינה היה מיראתו העם והשרי'. לכן בקש להפיק רצון

מלכו. והתחיל לדבר ולומר לפני מלכו והשרי'. כי עונה לא היה פרטי למלך לבדו. רק כללי למלך ולשרים ולכל העמי' אשר בכל מדינות המלכו' הקרובים והרחוקי'. וזה כי בטבע הקטן תמיד מבק' להתדמו' לגדול ממנו. ולכן הגלגלי' מתנועעים תמיד להשיג חשוק'. והנה הגדול ראוי שיפשפש במעשיו פן יצא מהם מכשלה. להיו' שאם הגדול יחטא ואשם. עונו גדול מנשוא. כי הוא חוטא. ומחטיא כי הזולת מהשפלים בערכו ילמדו המעשים ממנו. ומדבריו ילמדו לשקר. ולכן החטא ממי מריבה שהגדילוהו. על הרועה נאמן היה לגודלו כי הגדול מי שחטאיו ספורים. ולא היה לו האיש הענו מאד לדבר בפומבי בכעס וכאומרו שמעו נא המורים. בהיותה מדה פחותה. ושמא ממנו ילמדוהו בני ישראל ויקחו היתר לעצמם על ככה. וכן ושתי המלכה הגדולה בחשיבות' מכל הנשי' ויצא דברה על כל הנשים **להבזות בעליהן בעיניהן באמרם המלך אחשורוש אמר להביא את ושתי המלכ' לפניו ולא באה**. וממעשי' יש לנו ללמוד.

פסוק יח

ושרו' פרס ומדי תאמרנה אשה לרעותה מאשר שמעו את דבר המלכה לעשות כן לכל שרי המלך לעבו' על מאמרי' כאשר עשת' ושתי ולעשות שנית להן בזויין כאות נפשן כאשר בזתה ושתי למלכה בדבריה. וזהו אומרו וכדאי בזיון וקצף.

פסוק יט

והנה ממוכן הקדים לעצתו ההקדמה הזאת כדי לשכך לבבות העם והשרים ולא יחושו על המלכה. ויצא לפעל רצון המלך בלי נזק המלכות ובלי המיית העם. ואחרי השלימו הקדמתו. נתן עצתו באומרו **אם על המלך טוב**. והנה לא דבר עוד כנגד השרי'. להיות כי כבר ראה בהם התחלה טובה בהקדמתו אשר הקדים. וראה כי לא יגמגמו בדבר ולכן עתה דבר עם המלך היות עצתו שתמות ושתי למען ישיב הן בזריזות. מה שהשרים אח"כ יקיימו דברו אם מפני הקדמתו אשר אף עליהם עותה. ואם מפני היראי' לבלתי הפר הדבר יצא מפי המלך מהחיוב לעצה ההיא. ואיך הם ישיבו בהפכו מהשלילה.

יצא דבר מלכות וגו' כי להיות העון הלז כולל לכל העם והשרים אין ראוי לשאת ולתת בו ולדרוש ולחקור היטב כמנהג בדיני נפשות. רק יצא דבר מלכות מלפניו. ותהיה הגזירה הזאת גזירת מלך לתיקון מלכותו.

ויכתב בדתי פרס ומדי למען **לא יעבור** הגזירה הזאת. ולא יוכל המלך להתחרט ממנה. והנה הגזירה תהיה ככה. כי על אשר מרתה במלכ' ותמאן לבוא במצותו. ש**לא תבוא** עוד לעולם **ושתי לפני המלך**. ועל אשר פצתה את פיה כנגדו בדברי בזיון וקצף. כי **מלכותה**

יתן המלך לרעותה הטובה ממנה. והיא תהרג ואל יעבור עוד לפניו. כי בחייה לא היה אפשר להסיר ממנה המלוכה. להיותה מלכה מצד ירושׁ אבותיה ולא מצד בעלה.

פסוק כ

ונשמע פתגם וגו' ר"ל ובעשותך כן יהיה נשמע בכל מלכות המלך הפתגם **אשר יעשה כי רבה היא**. ר"ל המעשה הגדול אשר עשית להרוג אשתך אהובתך בעונש אשר המרה את פיך. וימשׁ מזה כי יפחדו כל הנשי' **ויתנו יקר לבעליהם למגדול ועד קטן**.

פסוק כא

ויטב הדבר בעיני המלך וכן בעיני **השרים**. ותכף עשה **המלך כדבר ממוכן**. והנה במעשׁ לא זכר השרי' כי אם המלך לבדו. כי אף ששתקו ולא דברו תועה על ככה ויטב בעיניהם. לבם היה דוה על מות מלכתם הטבעית.

פסוק כב

וישלח ספרי' וגו' להיות כי בעצת ממוכן נאמר ונשמע פתגם המלך וגו' וכל הנשים יתנו יקר וגו' אשר היתה כונת העצה כי מהמעשׁ הנורא הזה ימשך כי כל הנשי' יתנו יקר וגו' אחשורוש הסכל חשב כי בתוך העצ' היה לשלוח פתגי וכרוז בכל מדינות מלכותו שהנשים יתנו יקר לבעליהן. וכן שלח אותו. והיה מרחמי שדי על עמו להטעותו בכזה. למען יכתוב הכתבים האלו בסכלות אשר למענם אנשי מלכותו החזיקוהו בשוטה סכל. בצותו עליה' הדבר הטבעי לאנשים להיות כל איש שורר בביתו. להיות הזכר מעולה בבריאה מהנקבה. וכאשר שלח ספרי האף והחימה נגד ישראל בעצת המן. פחדו ונרתעו אחור מלפעול ככה באומרם שמא אירע לו האופן מהסכלות אשר אירע בשכבר בהורגו את ושתי אשר מאד נתחרט אחר כך על מותה. ובשלוח כתביו לכלנו אז להיות כל איש שורר וגומר.

פרק ב

פסוק א

אחר הדברים וגו' אחרי שנהרגה ושתי ונשלחו הספרים בכל המדינות עם הכרוז להיות כל איש שורר בביתו וגומ' ומדבר כלשון עמו. כי להיות שהדיבור תורה על שכל האדם אשר בו יובדל משאר הב"ח תוכרח האשה הספרדית ללמוד הלשון אשכנזי מבעלה. ולדבר בו בביתה. להורות כי האיש הוא העיקר והיא נגררת אחריו להיותה חלקו וצלעתו.

וכשוך חמת המלך כי עבר ממנו יינו וכעסו.

זכר את ושתי להיותה היפה בנשים ובת מלך ואשתו הראשונה אשר אהב והנה לא יחול שם הזכירה כי אם במקום השכחה. ולהיותה נעדרת כי נהרגה חל עליה שם הזכירה כי על הנעדר נאמר נשכחתי כמת מלב.

ואת אשר עשתה. כי עתה היה נראה בעיניו כי לא פעלה עון ואשמה בדבריה. כי השיבה דברים נכוחים לשאלתו הבהמית והבזויה.

ואת אשר נגזר עלי' מרואי פני המלך ויועציו אשר על זה היה חי חיי צער ולילה ויום לא יחשה מלצעוק מרה על מיתת' ועל היועצים וגוזרים אותה המיתה. באופן כי השבעה רואי פני המלך היועצים חתו לא ענו עוד מיראתם מחמתו. ולהיות כי במקום שאין איש צריך להשתדל להיות איש לעזר ולהועיל למלכו ושרו. נערי המלך משרתיו הרואים ברעתו. וכי אין איש שידבר על לבו. ויתן תרופה למכתו. דברו הם למלך לאמר אל יתיאש מעלתך מפני מות ושתי. כי מלכותך גדול.

פסוק ב

ויבקשו נערות לאפוקי גדולות הזמן. **ובתולות** לאפוקי בעולות. ושיהיו **טובות מראה**.

פסוק ג

באופן ובסדר הלז **שיפקד המלך פקידי'** בכל מדינה ומדינה ממלכותך.**ויקבצו את כל נערה** שיהיו לה התנאים הנז' **אל שושן הבירה** והיא עיר המלוכה.

אל בית הנשים כי היה למלך חצר גדול ומיוחד לנשיו באשר נוהגים עוד היום מלכי תוגרמה הנקרא אצלם ציראייו.

אל יד הגא סריס המלך שומר הנשים. רוצה לומר סריס בעצם אשר נחתך גידו ונתמעכו בציו למען לא יוכל לחלל כבוד הנשים הנשמרות על ידו.

ונתון תמרוקיהן. רוצה לומר שינתנו להן השמנים הערבים. ומיני המים המורכבים מסמנים ובשמים שונים למרק ולצחצח הבשר כי אין ראוי שיבואו לפני המלך תכף אחרי לקיחתם מבית אמם ומחדר הורתם כי באולי לעניות' לא זכו לרחוץ פניהם במים חיים פעמים. ולכן יעצוהו שאותן הנערות אשר הטבע המציא להן מנה יפה מן היופי. יוקחו וינתן להן ההנהגה טובה ליפות את עצמן יופי מלאכותיי. נוסף על הטבעיי. ואחר כך יובאו לפני המלך.

פסוק ד

והנערה אשר תיטב בעיניו **תמלוך תחת ושתי**. ובשמחתה יוסר מן המלך עצבון ושתי. באופן כי **ויטב הדבר בעיני המלך ויעש כן**.

פסוק ה

איש יהודי וגו'. איש רוצה לומר גדול האיכות.

יהודי כל ישראל הנשארים בבית שני נקראו יהודים להיו' שבט יהודה הוא הראש משארית הנמצאה.

היה בשושן הבירה. כי נתישב שם להיותו גדול הדור והיה קרוב למלכות להיות עזר נגד עמו מהמקומו' הרחוקים כאשר ידרשוהו.

ושמו מרדכי וגו' בן שמעי. הוא שמעי בן גרא מבחורים קרוב למלך שאול. אשר קלל דוד בר פלוגתיה בנוסו מפני אבשלום בנו. ודוד לא הרגו אז כי ראה ברוח קדשו שלשלת גדול יוצא ממנו. ועשה כמצות בעל הכוזר האומר ונזהרים באב הממרה מפני כח היחס השמור בתוכו. אשר יתראה באחד מבניו או זרעו אחריו.

פסוק ו

אשר הגלה עם הגולה וגו' אשר הגלתה עם יכניה מלך יהודה וגומר כי לרוב חכמתו וגדולתו היה משריו הקרובים אליו.

פסוק ז

ויהי אומן את הדסה וגו' כי כשנתעברה אמו ממנה תכף מת אביה ותכף שילדתה מתה אמה. ותכף אחרי הולדה נתני' על ידי מרדכי לאומנת אשר גדלתה בבית מרדכי.

היא אסתר. אשר אנו קוראים הדסה לשון הדס בלשון הקדש. קוראים בלשון פרסי בשם אסתר.

בת דודו. כי אסתר היתה בת אביחיל שהיה דוד מרדכי ואחי אביו יאיר.

כי אין לה אב ואם. נותן הטעם למה הוצרך להיות מרדכי האומן. להיות כי אין לה אב ואם וכאשר אמרנו.

והנערה יפת תאר ויפת מראה. כי יש מהנשים שבשרן ותארן יפה מאד. אבל לכאורה אינן נראות כל כך יפות כאשר הן. ויש מהן להפך שלכאורה נראות יפות אבל בהביטך בהן היטב אינן יפות תאר. לכן תאר הכתוב את אסתר היותה יפת תאר בעצמה. ויפת מראה כי תכף היתה מורה את יופיה.

ובמות אביה ואמה לקחה מרדכי לו לבת. וכחכמינו זכרונם לברכה אל תקרי לבת אלא לבית. שרוצה לומר כי להיותה יתומה מאב ואם ולא היה מי שישגיח וירחם עליה. היה משכים מרדכי ללקחה לו לאשה. כי לו משפט הגאולה ואין זולתו לגאול. ובפרט בהיותה שלימה ויפה.

פסוק ח

ויהי בהשמע וגומר נראה כי מרדכי הטמינה אותה עד כי **בהשמע דבר המלך ודתו** פעמים חדלו מספור על ככה. **ובהקבץ נערות רבות אל שושן הבירה** ואפילו השרים וגדולי הארץ לא היו יכולים לעכבן. ולא יכול עוד מרדכי להצפינה. **ותלקח אסתר** נלקחה נגד רצונו ורצונה. ומאת ה' היתה זאת כי תכף

פסוק ט

ותיטב הנערה בעיניו. ומיד בראותה אותה נכנס בלבו אהבתה. ובטרם שנתנו לה השמנים לזכך ולמרק את בשרה. ישרה בעיניו וגזר אומר היותה היפה שבנשים. וזולת יופיה גם נשאה חסד לפניו להיותה חננית. ולכן **ויבהל את תמרוקיה** שזרז לעבדיו שיתנו לה את תמרוקי הנשים כדי ליפות את עצמה יופי על יופי. ושיתנו לה מנות מלבושי מלכות תחת סמרטוטיה.

ואת שבע הנערות הראויות לתת לה וגומר ויען כי נתלהב מאהבתה והיה חפץ להיות עמה אז. לולי מפני כבודו כי לא נטהרה. זרז את עבדיו שימהרו לטהרה ולהלבישה לבושי מכלול למען תהיה ראויה אליו.

וישנה ואת נערותיה וגומר כי התמרוקין שלה והמנות שלה והנערות הנתונות לה היו משונות מכל השאר. כי אפי' הנערות הנתונות לה היו היותר משובחות ויפות שבכלן וזהו אומרו **לטוב**. כי תכף הראה לה סימן אהבתה אותה.

פסוק י

לא הגידה אסתר וגו' סיפר הכתוב שבחה כי אף ששינתה מעמדה משפלות גדול לגדולה אשר אין למעלה הימנה. אשר היה דבר טבעי לשנות את טבע' ואת טעמה כמנהג הטבע ולכן האהובי' לא יכספו לאוהביהם או אהוביהם המעלות רמות כדי שלא ישתנה שיוויים ותפסד אהבתם כי האהבה איננה כי אם בין הדומים. היא אסתר לא שנתה את טעמה. והכבוד שהיתה נוהגת עם מרדכי בתחל' היתה נוהגת עתה עמו. וככה היתה שומרת מצותיו וחקותיו.

ויען כי הוא צוה עלי' לבלתי הגיד לזולת' את עמה ומולדתה. לכן **לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה** ואפי' למלך. וזה היה מעצת מרדכי כי להכירו את המלך אחשורוש היותו שונא ישראל וכעסן ורגזן. חשב היות טוב שלא ידע המלך היותה מזרע ישראל. למען תוכל אסתר תמיד לעזור לעמה במסתרים ובמגולה. מה שלא היתה יכולה לעזו' ככה בהכירם אותה היותה ישראלית. כי יאמרו על עמה היא דורשת. ועדותה עליהם

הוא פסול. וכאשר אירע במעשה המן כי עזרתה הועילה לישראל עם סודה לבלתי הגיד את עמה עד עת הצורך באומרה המן הרע הזה וגו'.

פסוק יא

ובכל יום וגו' סיפר כי מרדכי לאהבתו אותה היה **בכל יום ויו' מתהלך לפני חצר הנשים**. ואמר מתהלך ולא הולך כתרגו' הוה מצלי ואזל.

לדעת את שלום אסתר. ר"ל בריאותה והוא שלום הארבע' יסודות. וזה ע"י כתבים ואגרות.

ומה יעשה בה. אם היתה נלקחת אל המלך או לאו.

פסוק יב

ובהגיע תור וגו' סיפר מנהג המלך בנשותיו כי בהגיע זמן כל א' ואחד מהנערו' לבוא לישכב עם המלך **מקץ היות לה כדת הנשים** א' שנה ליפות את עצמה. היינו **ו' חדשים בשמן המר**. והוא שמן העשוי להסיר השערות מהבשר ולזככו. **וששה חדשים בבשמים ובתמרוקי הנשים**. ר"ל מימות בשמיים טובי הריח הממרקות הבשר ועושים אותו בשמיי וטוב הריח כאלו בטבעו יהיה ככה.

פסוק יג

ובזה הנערה וגו' בהיות הנערה באופן הלז והסדר האמור. היא באה אל המלך. **וכל אשר תאמר** שישאלה נפשה בעת בואה אל המלך ואפי' שיהיה דבר גדול. היו מחוייבים לתת לה.

פסוק יד

ולא היתה עומדת עמו רק בלילה ההיא. כי **בערב היא באה ובבקר היא שבה** למקומה **אל יד שעשגז סריס המלך**. נראה כי היו נוהגי' מלכי פרס כמנהג המלך שלמה ומלכי תוגרמה אשר יש להם ת"ק נשים ויותר בחצרם המיוחד הנקרא ציראייו כאשר אמרנו. והיה למלך שני סריסים ממש שרים לשמור נשותיו. והיה הסדר ביניהם לתת חלק מעונה לכל אחת מהנשים. ומחולקות כפי מספרן לימות השנה באופן כי לפחות היה נוגע עונה אחד לכל אחד בשנה אחד. והנשים אשר לא קבלו עונתן משנתן היו תחת שמירת הגי הסריס. והנשים הנבעלו' אשר קבלו עונתן היו באות אח"כ תחת שמירת שעשגז הסריס. ולכן להגי יחס שמירת הנשים. ולשעשגז יחס שמירת הפילגשים כי לשון פילגשים סתם. ר"ל פלג שם. והוא לשון פלגה והפרדה. ולהורות בלשוננו הקדוש כי האשה הזאת הבלתי מקודשת לאיש הלז אשר בועל אותה אינה חלק אבר האיש ההוא כאשר היא אשתו. אבל היא בר פלוגתיה ונחלק' ממנו. ופה באחשורוש הלשון ההוא

יורה הפלגה והבקיעה בנשים אשר נבעלו תוך שנתן. כי לא יורה היותם בלתי מקודשות לאחשורוש. כי לא היתה הדת ההיא ביניהם. וכלן היו שוות והיו נשותיו המיוחדות לו אף כי בראשון היתה אחת נכרת למלכה כמו ושתי או אסתר תחתי'. **ולא תבוא עוד אל המלך** בשנה ההיא אשר קבלה עונתה רק אם יהיה במקר' **שיחפוץ בה המלך** ויקראה בשם. לאמר לסריסו הבא לי את הנערה פלונית אשר באה אלי ביום פלוני אלמוני כי אז לא ישמר הסדר עד יעבור מעליו החפץ ההוא וישוב הדבר אל סדרו הנכון.

פסוק טו

ובהגיע תר אסתר וגו' אחרי הקדימו להודיענו מנהג המלך בנשיו. סיפר כי בהגיע הזמן מהפע' הראשונ' שבאה אסתר לפני המלך. לרוב ענותנותה אשר היה לה בטבע להיותה **בת אביחיל** אשר שמו מורה על מהותו. והיותו גדול בעמו ואבי כל חיל המדו' טובו'. **דד מרדכי**. כי בשמו היה מתכבד מרדכי. וכן מרדכי היה מתכב' בשם דודו לשמם וטוב טעמם בעולם. וגם היתה לה הענוה במלאכה כי מרדכי לקחה **לו לבת**. והיה מההכרח שידבקו בה מדותיו לפי אהבת ההרגל והמנהג. **לא בקשה דבר** ולא שאלה מהגי תיקונים ומנות באשר היה מהמנהג לשאול. והיה הדת כי היו מחוייבי' לתת להן כאות נפשן. רק אשר היה אומר הגי שומר הנשים אותו היתה מקבלת. והבן כי פה הזכיר בשמירת הגי ולא שעשגז. להיותה בתולה בהחלט ותוך שנתה. כי היתה הפעם הראשונ' לבואה לפני המלך.

ותהי אסתר וגו' כי גזרו אומר היותה הנושא מכל חן וחסד שבעולם.

פסוק טז

ותלקח אסתר אל המלך כי בלקיח' הראשונ' כתיב ותלקח אסתר אל בית המלך אל יד הגי. כי שמוה שם עם האחרות עד תטהר ויקובצו כל היפו' שבעולם לברר היפה בהן. אבל אחרי אשר נגזר' גזירה מאת כל רואיה היותה היא היותר יפה ולקחה תכף לאשה אל המלך וזהו אומרו ותלקח אסתר **אל המלך**. ולא אל בית המלך כאשר אמר בראשונה. **אל בית המלכות** והוא לפני ולפנים. ולא עד בית המלך כאמור בשאר הנערות לבא עמה מבית הנשים עד בית המלך עד ולא עד בכלל.

בחדש העשירי. ליציאת מצרים והוא **חדש טבת** זמן הצנה. כי מזלה גרם להיות קרובתה בימי הקור שהגוף נהנה מבר זוגו.

בשנת ז' למלכותו אשר אז היה קיים אצלו ומאוש'. כי עמד בחזקתו ואין מכלים זמן שתי חזקות והוא ב' פעמים שלשה. זולת הראשון אשר הוא השביעי. והיה כמו ג' שנים וחצי למיתת ושתי.

פסוק יז

ויאהב המלך את אסתר מכל הנשים הבעולות אשר היו לו מקדם.
ותשא חן וחסד לפניו מכל הבתולות שנקבצו מחדש.
ור"ל **בחן** היותה חננית בכל ענייניה.
ור"ל **בחסד** כתרגו' וטיבו. כי לפניו היו נראין היות כל מעשיה טובים. והיותה בעלת מדות נאות.
וישם כתר מלכות בראשה. ליחדה בכתר ההוא להיות אהובתו ויחידתו בין הבנו'. ואף כי לא היה נאה לה הכתר ההוא כאשר היה נאה לושתי. להיות המלכות ירושה אליה מאבותיה. המליכה תחת ושתי. וגזר בדתי פרס ומדי כי היא תהיה תחתיה. וירש את מלכותה ממנה כאלו היתה יורשה בטבע. וכאשר יעץ ממוכן באומרו ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה.

פסוק יח

ויעש המלך וגו' כי כאשר נתפע' בכעס ושתי מתוך המשתה גדול שעשה **לכל שריו ועבדיו** הרחוקים ולחיל פרס ומדי הפרתמים ושרי מדינותהם הקרובים ככה רצה להתפעל בשמחת אסת' מתוך משתה גדול לכל שריו ועבדיו הרחוקים. ולחיל פרס ומדי ושריהם הקרובים. ולהם הנחה והטובה עשה. כי זולת המשתה הקל עולו מעליהם מהמנדה בלו והלך שהיו נותני'. ונוסף על זה נתן להם מתנו' כיד המלך. וכל זה עשה כדי לנחמם ולהיטיב לבם. על מיתת ושתי המלכה שלהם הטבעי. ועל בוא אסתר תמורת התכתה.

פסוק יט

ובהקבץ בתולו' וגו' כי להיו' שתאות המלך גדלה עד להפליא לדע' את עם אסת' חשוקתו. ועם כל המשת' והכבוד שעשה לנישואיה לא רצתה לגלו' לו את עמה ואת מולדת'. נתיעץ על ככה שיעשה קבוץ שני מבתולות. להפחידה ולהראות לה כי מפני כעסו עם אסת' היה מבקש אשה אחר' להמליכה תחת אסתר. וסיפר הכתוב כי אפי' **בהקבץ בתולות שנית** שהיה מן הדין לקנאות על מלכות'. ולגלות למלך את עמה כדי לעשו' בקשתו. להיו' **מרדכי יושב בשע' המלך** ומזרזתה תמיד על ככה. **אין אסתר מגדת מולדת' ואת עמה כאשר צוה עליה**. כי מרוב ענותנות' את מאמרו הית' עושה עתה **כאשר היתה** עושה **באמנה אתו**.

פסוק כא

בימים ההם וגו' סיפר הכתוב להיות כי מרדכי מתהלך לפני חצר הנשים לדעת את שלום אסתר בתחילת לקיחתה ומצאו השרים בדבריו ובשכלו טוב טעם ודע'. נתנו לו שררה ומינוי. בחצר המלך הנקרא שער סתם. כאשר יקרא עוד היו' בין התוגרמי' החצר הגדול ממלכם ומקום מושבו. **שער המלך**.

קצף בגתן ותרש. שהיו **שני סריסי המלך משומרי הסף**. ר"ל שומרי מזוזת השער כי תרגו' על המשקוף ושתי המזוזות על שקפא ועל תרתין סיפיא. והנה אמר קצף לשון יחיד. בהיותם שנים. כי אל כל אחד מהם קצף לקנאתם בישיבת מרדכי בשער. לאומרם אנו טורחי' ועמלים לילה ויום ולא נתן שינה לעינינו. ועדיין לא עלינו לגדולה. והיהודי הלז אשר לא פעל וטרח נתנו לו את כל הכבוד הזה. ונוסף קצף על קצפם מיתת ושתי ובוא תמורתה אסתר וזה להיותם מגדולי בית אביה ועליהם לקנאת את קנאתה. והיו נועצים יחד לשלוח יד במלכם ע"י סם המות. כי להיותם השוערים הנאמנים אליו. לעיתים היה מצוי על עבודות מקריות אליהם. להמצאם מוכנים אצלו לעבוד עבודתו ההכרחית לו לפי שעתו. מה שלא היה מצוי שר המשקים כי אם בעת האוכל.

פסוק כב

ויודע הדבר למרדכי כי להיותם מדברים בלשונם לא נשמרו ממרדכי לחושבם כי לא היה מבינם להיותו יהודי. ומן הזקנים אשר יצאו מירושלם בגולה. אשר הוא קשה לנכנסי' בימים ללמוד לשונות זרים. והם לא ידעו כי שומע מרדכי להיותו מיושבי לשכת הגזית שהיו בקיאים בשבעים לשון. ותכף שידע מרדכי הדבר גילהו לאסתר. ואסתר אמרה למלך בשמו.

פסוק כג

ויבוקש הדבר וימצא הסם המו' בספל המים אשר דרש מאתם לצורכו. באופן כי נתלו שניהם על עץ כמשפט המורדים במלכם. ונכתב כל המעשה בספר דברי הימים. אשר היה לפני המלך תמיד מוכן לכתוב בו כל המאורעות והקורות בזמנו בכל מלכותו.

פרק ג

פסוק א

אחר הדברים האלה וגומר סיפר כי אחר היותו המלך כעוס נגד ממוכן הוא המן על עצתו בהריגת ושתי. אשר למען זה היה המן נזוף ובלתי נכנס בשער המלך ואחר העשו' עצת נערי המלך מקביצת נערות יפות והטובה בעיניו להמליכה תחת ושתי. אשר קרה

מזה לקיחת אסתר והמליכה תחתיה אחרי שענ' ושתי עונש מיתה ואחרי המקרה מבגתן ותרש אשר קצפו על קנאתם למיתת ושתי גבירתם. באופן שראה המלך היות העצה מהמן נאותה ביעצו אותו לבער ושתי החוטאת ממלכותו וזה בהמשיכו בתחילה ליבות השרי' והעם באומרו לא על המלך עותה כי אם על כל השרים וגומר באופן כי הביא רצונו אל היש וכסא המלך נשאר נקי. ואותו המעט קט מיגון אשר נמשך אליו ממיתת' חמק עבר ע"י העצה מנערי המלך. לכן גזר אומר כי לו להמן משפט השררה ושיהיה הגדול שבמלכותו להמצ' היות עצתו נבונה. ובפרט בהיותו נבון וחכם קוסם קסמים ומכשף וחובר חבר ושואל אוב וידעוני ודורש אל המתים ועל כן גדלו המלך. ושם תחת הנהגתו שאר השרים.

וינשאהו בשומו כסאו של המן אשר היה מהשרים אשר אתו הרואה פני המלך ממעל לכל שאר הכסאות.

פסוק ב

וכל עבדי המלך וגומר רוצה לומר ומה שגדלו היה בשכל עבדי המלך כקטון כגדול היושבים בשער המלך היו **כורעים ומשתחוי' להמן**. שהם ב' מיני ההכנעות היותר מורות על גדולת אשר ההכנע אליו וגדולה על כלן כי ההכנעות הללו. לא היו נעשו' מזולתו אליו. מרצון החלטיי מהכורעים. אשר לפעמים יתוסף או יחסר וכפי רצון המכבדי'. אבל היו ההכנעות תמידיו' ושומרות הסדר להיות מצות מלך.

כי כן צוה לו המלך. ר"ל בעבורו ויהיה לו כמו אמרי לי אחי הוא.

ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה. בתרגו' ומרדכי לא הוה גחין לאנדרטא והיא צלם עבודה זרה אשר היה לו בבגדו להראו' העמים היות כחו בכך ובטלמסאות וכישופים. ולכן נתגדל ונתקדש בית המלכו' כי כן הוא דרך כל בעל מלאכה להביא עליו סימן ממלאכתו למען בעבורו יכירוהו. היות אומנותו. הנרמז אליו בסימן ההוא. ולא הוה סגיד להמן על די הוה ליה עבד פלח ואזדבן ליה בטולמא דלחם. כי המן היה מזרע אגג מלך עמלק אשר נתפש חי משאול מלך ישראל. ופייסו שיניחהו להתיחד עם פלגשו בבית אסוריו ונתעברה ממנו וברחה וילדה זקנו של המן. ולכן היה עני כי שאול החרים את כל עמו ומכאן יש ללמוד כי באשר הרחמנו' הוא חובה עלינו בשארינו הקרובים אלינו ככה הוא חובה האכזריות בשונאי ה' ושונאנו. וכמעט שרחמי שאול על אגג כבה ומחה שם ישראל מתחת השמים לולי ה' שהיה לנו.

פסוק ג

ויאמרו עבדי וגומ' סיפר כי אמרו לו אף כי באולי לא היה ראוי כפי הדין שאיש כמוך ישתחוה להמן. יען כי הוא מצות מלך אין נאות לעבוי על פי מלך. כי אף הם היו מקנאים להמן וכריעתם לו. לא היתה מלב טהור רק כדי שלא להמרות פי מלכם.

פסוק ד

ויהי באומרם אליו יום יום. כי להיותם הם מוכרחים על הכריעה וצרת רבים חצי נחמה היו רוצי' כי כל השרי' ישתוו בכך ולכן היו מקנאים במרדכי הבלתי כורע. והיו מזרזים אותו על ככה. וכאשר ראו כי לא שמע אליהם. **ויגידו להמן**. ולא לאהבתם אותו ולבקשם כבודו. רק מפני הכעס אשר כעסו על מרדכי ורצו לראות היעמדו דבריו אשר אמר כי לא היה כורע להיות המן עבדו בשטר. ולא היה משתחוה מפני העבודה זרה אשר בלבושו מה שהיה אסור אליו בהיותו יהודי כי כן הגיד להם.

פסוק ה

וירא המן וגו' כי המן בתחילה לרוב המשתחוים לפניו לא השגיח במרדכי להיותו נבלע במיעוטו. ואחרי שהודיעוהו הדבר השגיח בכך. וראה **כי אין מרדכי כורע ומשתחוה לו**. והוא היה יחיד מכל הזולת בלוקחו השררה הזאת. ולכן נתמלא חימה.

פסוק ו

ולהיותו בגדולה היותר עליונה להיותו משנה המלך בזה בעיניו **לשלוח יד במרדכי לבדו** לנקו' נקמת בזויו. ויען כי הגידו לו היות עם מרדכי האויבים לעמו עמלק מאז ומני קדם ומלחמה להם מדור דור. אשר נתוסף חימה על כעס. בקש **להשמיד את כל היהודים וגו'** אשר היה נקל בעיניו להשמידם להיותם כלם תחת אחשורוש אהובו. וזה להיותם **יהודים** ואויבי עמו. ולהיותם **עם מרדכי** אשר הוא היה שר וקצין להם אז. והוא אשר חטא לו חטא פרטי כאשר ביזהו.

פסוק ז

ולהיותו יועץ חכם חרשים חשב בדבר וזכר כי היהודים היו כמאז עם ה' ובכחו הגדול השמידו עם עמלק. ולכן אחז הדרך הראשון מאבותיו לבקש דרך ללחום את מושל ישראל ואלהיו. כאשר עשו בצאת בני ישראל ממצרי' אשר יצאו עליהם למלחמה עם בחירי עם אשר כפי מזלם היו נגזרים לחיים בשנה ההיא. ולכן נאמר ויחלוש יהושע ולא נאמר ויהרוג וכאשר פירשנו. וכן גם הוא **בחדש הראשון** לשנה לחשבון צאת בני ישי' ממצרים שהוא ניסן אשר אז עלה עליו רוח כוס החימה. אשר היה **בשנת שנים עשר**

למלכות אחשורוש. והחמישי למלכות אסתר. הפיל גורלות כמשפט הקוסמים. ואולי כי היה גורל החול או אחר כמשפטם.

מיום ליום ומחדש לחדש. ר"ל לבחור היום והחדש היותר נאות כפי המזל להזיקם. וכפי דעת חכמינו ז"ל התחיל להסתכל בימי השבוע. וראה יום א' אשר בו נבראו שמים וארץ ובשביל ישראל נבראו וכאומרו אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי. הפיל ביום שני שבו הבדיל הקב"ה בין מים התחתונים לעליונים. ומצא היות ישראל כמותם מובדלים מן האומות וכאומרו ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי וגומר הפיל ביום ג' שבו נבראו אילנות ועשבים וראה שיש מקלסין בהם להקדוש ברוך הוא וכאומרו ולקחתם לכם וגומר פרי עץ הדר וגומר הפיל ביום ד' שבו נבראו שמש ירח ומזלות ומצא שישראל נמשלו להן וכאומרו והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחוים לי. הפיל ביום ה' שבו נבראו העופות. ומצא שישראל מקריבים מהם קרבן וכאומרו ואם מן העוף קרבנו. הפיל ביום ו' שבו נברא אדם הראשון ומצא היות ישראל משולין בו וכאומרו ואתנה צאני צאן מרעיתי אדם אתם וגומר. הפיל ביום ז' ומצא שאות היא בין הקדוש ברוך הוא ובין ישראל וכאומרו בני ובין בני ישראל אות היא לעולם ואחר שלא מצא לו גורל טוב כפי הימים התחיל לנחש בחדשי השנה והתחיל מניסן ומצא שבו אל הוציאם ממצרים בכחו הגדול. ומצא באייר שנקם נקמתם מעמלק אשר קרם בדרך בימי משה רבם. ומצא בסיון שבו קבלו התורה בסיני. ומצא בתמוז תשועת יהושע וניצוחו לאדוני צדק והורם וזולתם מהמלכים. ומצא באב שנצחו את מלך ערד בימי משה רבם. ואף כי בו נחרב הבית אשר למענו מתענים בט' בו. ראה כי סופו להיות ששון ושמחה לישׂ'. ובט"ו בו בנות ישׂ' היו יוצאות בתופים ובמחולות ועושין שמחות גדולות. ומצא באלול שנצחו את מדין ועמלק בימי גדעון בן יואש. ומצא בתשרי שעשו חנוכת הבית ונתחדשה הממלכה בימי שלמה. ובו ראש השנה וכיפור וסוכה. ומצא במרחשון השלמת בית המקדש. ותולדת יצחק עולה תמימה בו. ומצא בכסלו וטבת שנצחו סיחון ועוג ושנקהלו כל ישראל וביאר להם משה רבם התורה. ויחפש באדר ולא מצא היות בו שום תועלת לישראל. ואדרבא מצא פגע בו כי בחי' בו נפטר משה רבם. ולכן גזר אומר היותו החדש היותר טוב בעדו לבחור היזקם בו. ובפרט כי אחרי הסתכלו גם במזל כל חדש. וראה כי לכל המזלות היה מבוא בתועלת האומה ישׂ' זולתי לדגים שהוא מזל חדש אדר ודימה כי שמו יורה על מהותו ובו יאחזו ישׂ' כדגים במצודה ונחש ומצא היות היום י"ג בו מוכן לפורענות ישראל חס ושלום. ולא זכר הרשע כי אין מזל לישׂ' כשעושים רצונו של מקו' וכאומרו ומאותו' השמים אל תחתו ואם מת משה

באדר גם בו נולד ויהי לישועה לאומה ישׂ בכללותי ולכן אחרי נחשו ביקש להשמידם באמצעות רכילוי ולשון הרע וכאומרו.

פסוק ח

ויאמר המן למלך אחשורוש וגומר **ישנו עם אחד** ר"ל עם מיוחד בדיעותיו ומעשיו מכל הזולת. ואינם אוכלים ושותים ומתחתנים עם זולתם. והם מודרי הנאה מהכל.
ומפוזר. שאין לפחוד פן ביום אבדתם יעשו המיה במלכות וילחמו נגד הקמים עליהם. כי לא ישמע קול הברה באבדתם להיותם מפוזרים זעיר שם זעיר שם.
ומפורד כי לא תחשוב שתעשה קרחה במלכותך. להיות כי אף שהם מפוזרים. נמצאים מהם בעיירות רבות קהילות מדי או הי אלפים בעלי בתים. כי אינינו ככה. אבל פיזורם הוא בפירוד נפלא. כי יש מהם מעט קט מפה ומפה שקיבוצם לא יעשו כל שלם.
וגם לא תחשוב שאותו המעט מהמפורד יעשי רושם העדרו. להיותו דרך משל בכפריי או בדרכיי כנהוג באטאליאה אשר יש בדרכיי כפרים מיי בעלי בתים או יותר. או בעלי בתים נפרדים בדרכים אנה ואנה. אשר הם לתועלת נמרץ. לבטל הליסטים שבדרכים ולהמציא צרכם לעוברי דרך. כי אינינו כן אבל פירודם הוא **בין העמים**. כי אינם יושבים רק בעיירות הגדולות והם חשובים בם כטיפה בים. והם בכל מדינות מלכותך. כי נתפשטו בכל העיירות. ולכן אם מישיבתם בארצך יולד נזק. יהיה הנזק כללי וימשך בכל מלכותך ולא ימלט אפילו עיר אחת מפגעם.
והנה בודאי הוא כי יולד נזק מישיבתם בארצותינו. וזה להיות כי **דתיהם שונות מכל עם**. כי כל אומות מלכותך אף כי הם שונים זה מזה. יתאחדו לאכול ולשתות ולהתחתן ולהיות לעם אחד כדי לעשות רצונך. מה שאלו אינם אוכלים מאכלי זולתם ואינם אוהבים זולתם. ותמיד מרמים לזולתם ונושכים אותם בנשך ובמרבית. ואלו היה מבקש מלך גדול בת הדיוט מהם לא היה רוצה לתתו לו. ואלו היה אחד מהם מת ברעב. והמלך מאכילו ממאכלו לא היה אוכלו וכן אלו היה משקהו לא ישתה. ביום שבתם חגם חדשם ומועדם ימשך נזק גדול למתעסקים בהם. כי יאמרו לסוחר המתן כי שבת הוא מועד הוא. והסוחר נחפז ללכת. או יאמרו לו המתן כי הוא בבית הכנסת בית תפלתם אשר מקללים בו כל האומות. ומתפללים על כניעת כל הגוים ושבירת מלכותם. והם קוראים שאר העמים טמאים. ועצמם קדושים. וכן סיפר לאחשורוש כל דתי היהודים וכלם דרשם בחכמתו לגנאי.
ודתי המלך אינם עושים שאם המלך גוזר להשתחות לשר מה על גדולתו מוצאים עלה להפר את בריתו לאמר איני יכול להשתחוות מפני העבודה זרה. ואם אחד מעבדיך

ילך לאומן מהם לתקן כלי זיינו יאמר איני יכול כי שבת או מועד היום. וירבה בדברים עד שיעבור היום. מה שאם תצוה לכל הגוים שבמלכותך לעבוד עבודה ואפילו שיהיה נכריה. כלם כאחד תכף ומיד יעשו רצונך וישתדלו למהר עבודתך. באופן כי אין שום תועלת במציאותם. ואדרבא ימשך נזק רב וכללי כי להיותם מפוזרי בכל המלכו'. **ואת דתי המלך אינם עושים**. ילמדו מהם שאר האומות וכדאי בזיון וקצף למלכות ויבואו למרוד בך לחלוטין. ולכן למלך ולתועלת המשכו במלכותו **אין שוה להניחם**.

פסוק ט

ואם יטב בעיניך **יכתב לאבדם**. וכל ממונם יהיה למלך. וזולתו כאוהב טובתך אשקול משלי אם כה תעשה י' אלפים ככרי כסף **להביא אל גנזי המלך** על ידי עושי המלאכה. כי לא רצה לידור נתינתם רק אחרי העשות המעשה.

פסוק י

ויסר המלך וגומר כי בזוכרו היות ועצתו נכונה בשכבר בדבר ושתי. ולהכירו היותו יועץ וחכם חרשים. ובהחזיקו אותו מאוהביו ואוהבי שלום המלכות. נכנסו דבריו באזניו והאמין ללשונו הרע שאמר ואת דתי המלך אינם עושים. אשר על עבור על דתו פעם אחד אשתו יחידתו היפה בנשים בת מלך ושתי המלכה לא חס עליה. וכל שכן וכל שכן על עם מנוול כזה לפי התארים שתארם המן הרע. כי מעולם לא הזכיר לו היותם עם ישראל כי חשש פן באולי ירתע אחור מלאבד' בזוכרו מה שאירע לנבוכדנצר ובלשצר הקודמים אליו בממלכה ההיא. ואחשורוש לסכלותו לא שת לבו לשאול ולחקור על הדבר. ולקוראם לדין ולהמיתם בדין. כאשר עשה לושתי. רק האמין לדברי המן האומר כי בזה לא יעשה המיה במלכותו וגם לא יעשה קרחה. ותכף ומיד הסיר את טבעתו ונתנה **להמן וגו' צורר היהודים**. כי מצד אבותיו היה שונא להם. ומצדו היה צוררם על דבר מרדכי.

פסוק יא

ואמר לו הי' אלפים ככרי כסף אשר אמרת יהיה **נתון לך**. כי אעשה חשבון כאלו נכנסו בגנזי. ואחר כך אני נותנם במתנה אליך.

והעם תעשה בהם כאשר גזרת היות **טוב בעיניך** והוא לבערם מן מלכותי ולכלותם מעל פני האדמה.

פסוק יב

באופן כי תכף המן הרע לא אבד זמן ונקראו **סופרי המלך** בי"ג בניסן הוא החדש אשר בו הסכים למצוא רשת לרגלם. **ויכתוב ככל אשר צוה המן לאחשדרפני המלך**. אחש

הוא לשון גדולה בלשון ארמי. ורוצה לומר אחש. דר. פני המלך והם הגדולים שדרים לפני המלך כמלכי המדינות שהיו תחת הנהגתו.
והפחות אשר על מדינה ומדינה. והם המשנים למלכי המדינות הנזכר.
ואל שרי עם ועם והם השרים המושמים בכל עם ועם מיד המלך. המורים שררת מלך המלכים על מלכי המדינות ההם. ובלתי רשותם לא ירימו המלכים ההם ידם ורגלם כנהוג בין הנצרים לשים בישדומין בעיירות אשר מלכם משועבדות להם.
והנה כתבו לכל **מדינה ומדינה ככתבה** ולכל **עם ועם כלשונו**. מה שאינו מן הנהוג. כי היה ראוי לכתוב בכתיבת המלך ולשונו והם יבקשו מליצים להבינו ולפרשו להם. אבל היתה זאת מעצת הרשע הלז. למען כי אפילו הנערים והעם דל יוכלו תכף ומיד להבין הכתבים ולא יצטרכו לבקש מליצים אנה ואנה.
ונכתבו הכתבים **בשם המלך** ונחתמו בטבעתו. כי לא דבר עוד המן בדבר הזה אל המלך פן יתחרט. ולכן לא הזכירה לפניו עוד. ולא הראה לו הכתבים כאשר מן הנהוג שאף כי המלך מרשה לעשות דבר מה. כשהיא עיקריית. מראים לו הכתב. אם ישר בעיניו טופסו פן יאריכו בו יותר מכדי רצונו. או יוסיפו או יחסרו. והוא לא כן עשה פן יראה מתוך הכתבים העם הלז אשר המן בקש כליונו היותו עם ישראל וישיב אחור ימינו. או מפני רחמנות. או לפחדו מאל עליון קונם.

פסוק יג

ונשלחו הספרים ההם **ביד הרצים** במהרה פן יתחרט המלך.
אל כל מדינות המלך להשמיד ולהרוג בהשמד כללי **מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד**. כי זכר הרשע את אשר צוה שמואל לשאול שיעשי ככה לעמלק ורצה עתה לשלם להם מדה כנגד מדה. ולמען ימהרו לאבדם מפני חמדת ממונם. נתן להם **שללם לבוז**.
וצוה להם שלא ישימו יד בהם כי אם אחרי עבור השנה וביום **י"ג לחדש י"ב** לכתיבת הכתבים **והוא חדש אדר** כי אז לפי דעתו נפל הגורל טוב לאבדת עם ישראל. כי חשש פן יושעו אם יגיעו בהם ובממונם בטרם הזמן ההוא והיום ההוא.

פסוק יד

וצוה שה**פתשגן** וטופס ה**כתב להנתן כדת בכל מדינה ומדינה**. רוצה לומר שטופס הכתב ההוא ינתן לכל רואה בכל מדינה ומדינה כאלו היא דת ותורה חדשה מצווה מפי המלך אשר הכל חייבים ליודעה למען לא ישגגו בסכלותם אותה. והוא שיהיה **גלוי לכל העמים להיות עתידים ליום הזה**. ולא די כי למהר הדבר שלח הכתבים **ביד הרצים**. כי גם יצאו בדחיפה רבה ממנו כאלו דבר המלך נחוץ למהר להנתן דת מהענין הנז'. וביום

ההוא בעצמו **הדת נתנ' בשושן הבירה**. כי חשב לעשות בזה כאשר עשה בעצת ושתי אשר אמר יכתב בדתי פרס ומדי ולא יעבור וגו' שלא תבוא ושתי וגו' ועלה בידו. כי אשר היה הדת נתונה עליו היה קשה חזרתה אחור. וכאשר אירע לדריוש על הדת אשר נתנה על ענין דניאל באופן כי לא היתה לו יכולת להושיעו מרדת בארה וגוב אריות. לולי רחמי אלוהיו אשר הושיעו כאשר עשה למרדכי אשר הושיעו מיד המן.

וטופס הכתב ההוא היה בספר לשון הרע וכל דופי לכל העמים. מישראל הגולים בתוכם. ומיום צאתם ממצרים. וכל הניסי' אשר נעשו להם היה הופכם למינות באומרו כי היו דרך כשפים. והיה דורש כל העשרים וארבעה ספרי הקודש לגנאי. וכן כל תרי"ג מצות. והיה מספר לכל מדינה ומדינה כל הדעות אשר עשו לאומות מיום עלותם מארץ מצרים. והיה מספר חורבן ביתם ע"י נצוכדנצר. ואיך אף שהיו בגלו' היו מחזיקים במעשיהם המכוערים. ומלעיגים על שאר האומות ועל אלהיהם וכל זה כתב המן בשם המלך. וברוב חכמתו אשר היה מבין בכל ספר. כדי לשים קטטה ביניהם ובין שאר האומות. ולמען יהרגום ולא יפחדו מהם. ובשולי הכתב היה אומר ועתה ממני ומאתי המלך אחשורוש מלך המלכים אודיע אתכם כל האומות. כי אהבתי את כלכם. ורצוני לכבד מלככם. ולהדר פני זקניכם. ואיך בא אלינו מארץ הודו הנשיא המן המיוחס בן אגג המלך הידוע מגדולי אדום בן אליפז בן עשו בכור יצחק. ובאהבתו אותנו אהבנוהו וכבדנוהו. ותמיד הזכירנו והורנו דברים מתועלת לנו ולמלכותנו. והוא גילה לנו הרעות הנולדו' מעמידת האומה הבזויה הזאת בארצותנו ובכל העולם. להיות שונאי' אותנו. וחוקותיהם זרים ודתיהם שונות. ולכן אני מצוה לכל אנשי מלכותי. פרשים ואנשי חיל ושאר עם הארץ. שלא ישאו פנים לחכמיהם. ולא יחמלו על זקניהם. ולא ירחמו על נשיהם. ולא יחננו על יונקי שדיהם כי הסכמתי שלא ישאר אחד מהם בעולם ואליכם שלום.

פסוק טו

והמלך והמן ישבו לשתות. כי למען לא יבוא שר או אדון להעיק על הדבר ישב לשתות עם המלך. למען יראו מלפניו. ומפחדתו אליו לא ימצא גואל ליהודים ומי שידבר עליהם טובה.

והעיר שושן נבוכה רוצה לומר היהודים שבה היו רואים סימנים רעים ועצות רעות עליהם והיו נבוכים בדבר כי לא היו יודעים מה הוא עד שברוח הקדש **מרדכי ידע את כל אשר נעשה**.

פרק ד

פסוק א

[**ומרדכי ידע את כל אשר נעשה**.] ותכף קרע את בגדיו על הגזרה אשר נגזרה בתחתונים. **וילבש שק ואפר** על יודעו כי מאת ה' היתה הגזרה הזאת על עונותיהם **ויצא בתוך העיר ויצעק צעקה גדולה** על הגזר' התחתונה ומרה על העליונה.

פסוק ב

ויבוא עד ולא עד בכלל **לפני שער המלך** למען הודיע הדבר לאסתר. ולא בא בפנים כי לכבוד המלכות **אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק**.

פסוק ג

וכן **בכל מדינה ומדינה מקום אשר דבר המלך** והוא הרעה אשר היה מספר על היהודים לשים קטטה ושנאה ביניהם ובין שאר האומות. **ודתו** להמית ולאבד את כל היהודים. היה מגיע. היה **אבל גדול ליהודים** על הגזרה אשר נגזרה בתחתונים ועל הלשון הרע המסופר מהם. ועל הדת שנתנה עליהם ליהרג היו עושים תשובה על ידי **צום ובכי ומספד**. ולרבים מהם הגיע התשובה עד כי מצעם היה **שק ואפר**. באופן כי —

פסוק ד

כאשר ראו סריסי אסתר ונערותיה את מרדכי לבוש שק בהיותו ראש וגדול נבהלו נחפזו. ותכף הגידו לה ונתחלחלה מאד כי חששה לצרה גדולה ושלחה לו בגדים להלבישו. **ולא קבל**.

פסוק ה

ותכף קראה להתך מסריסיה הנאמנים אשר ניתנו לה מאת המלך לעמוד לפניה לשרתה. **ותצוהו על מרדכי** להיות מעוזריו בצרתו ולדע' מה היא הצרה ההיא אשר עליה היה בוכה ומתאבל וכן עשה התך.

פסוק ז

ומרדכי הגיד לו **את כל אשר קרהו** עם המן אשר לא רצה לכרוע לו ועם עבדי המלך המזרזים אותו על ככה. ואת הכסף אשר פירש המן **לשקול לגנזי המלך ביהודי' לאבדם**. וביי"ת ביהודים במקום בעבור. וכן למ"ד **לאבדם**. ורוצה לומר לתת הכסף בעבור היהודים. ובעבור שיאבדו.

פסוק ח

וגם נתן להתך **את פתשגן כתב הדת**. רוצה לומר הטופס ממנו **אשר נתן בשושן להשמידם** כי להיותו הכתב ההוא מדבר תועה ולשון הרע על עם ישראל. ומגיד כל עניני ספריהם בדרשות של דופי להראות העמים כי העם השסוי הלז הם אויבים לכל הזולת למען ישמידום. היה ארוך מאד ונמנע לאומרו אליה בעל פה ועל ידי אמצעי. ולכן נתן לו את הטופס ממנו להראותו את אסתר. למען בעיניה יראה הכתב ההוא ודבריו. והדברים אשר קרהו על הנדון סיפר לו על פה ואמר שיגידם אליה. וזהו אומרו **ולהגיד לה**.
וגם אמר להתך שיצוה עליה מצדו **לבוא אל המלך להתחנן לו ולבקש** ממנו ישועה לעמה. וכן עשה התך.

פסוק יא

ואסתר אמרה לו שישיב למרדכי. וזה בצוותו תמיד שישגיח בעניניו להועילו בכל אשר יוכל. כי הוא דבר מפורס **שכל עבדי המלך** ולא די הם אלא אפי' **העם** מכל המדינות **יודעים** שכל ההולכים בלתי רשות אל המלך חייבים מיתה בדתי פרס ומדי זולתי אם יושיעהו המלך בהושטת שרביטו לנכנס. לרחמו עליו. **ואני לא נקראתי לבוא אל המלך זה שלשים יום**. באופן כי אשים נפשי בכפי אם אלך אליו.

פסוק יב

ויגידו למרדכי את דברי אסתר. לא זכה התך להשיב דברי אסתר למרדכי כי חשש המן עליו לראותו נכנס ויוצא (בשלחיות)[בשליחות] מהמלכה אל מרדכי. ולכן הרגו בסתר והב"ה שלח מיכאל וגבריאל והם הגידו למרדכי את דברי אסתר והביאו הדברים מזה לזה. ולכן **ויגידו** הוא לשון רבים ולא נזכר עוד התך בכתוב כי אינינו.

פסוק יג

והוא מרדכי השיבה על ידם לאמ' נראה לי היותך מאד חוששת על חייך לבלתי לכת אל המלך לבקש על עמך מבלי קריאתו אותך קודם פן תנקשי ברשתו ותמותי כאלו שמת בסלע קינך. ואת נושעת מכל צרה וצוקה יוכל לבוא ממקום אחר. ולכן אודיעך נאמנה **שאל תדמי** ותחשבי **בנפשך להמלט** ביום ההריגה. כי גם את תכללי בה. ולמאיש ועד אשה גזרו בדתי פרס ומדי שיומתו ואבות על בנים. ולכן לא תוכלי **להמלט בית המלך מכל היהודים** כי אז בודאי לא תנקי ותושעי. כי הדת נתנה להמי' כל זרע ישראל וגם את מהזרע ההוא ואדרבא —

פסוק יד

אם החרש תחרישי בעת הזאת ברחמי שמים. **ריוח והצלה יעמוד ליהודי ממקום אחר** כי הרבה אמצעיים למקום. **ואת** אשר בידך למחות ולא תמחי. **ובית אביך** הראשון שאול אשר חמל על אגג אשר ממנו יבא המן הצפעוני הלז **תאבדו**. **ומי יודע** אם לשנה הבאה **לעת כזאת הגעת למלכות** עבר במקום עתיד. והלא ושתי בת מלכי קדם לא חס עינו עליה עם כי לא פשעה חטא משפט מות וכל שכן את בת שבויים ועם שסוי.

פסוק טו

ותאמר אסתר למלאכים הנז' **להשיב אל מרדכי** שיקבוץ כל היהודי' **הנמצאים בשושן הבירה**.

פסוק טז

וצומו עלי למען יתנני ה' לחן ולחסד ולרחמים בעיני האיש שלא אענש בכניסתי אליו בלא רשות ושאוכל להושיע עמו. וזהו אומרה **עלי**. והצום יהיה גדול **משלשת ימים** עם לילותיהם. למען ישוב חרון אף ה' מישראל על הי"ח אלף ות"ק מאות מהם אשר אכלו ושתו ונשתכרו במשתה הראשון מאחשורוש. זולת התערבם בגויי הארצות וזרעם. ויהיה הצום תחת עונש המשתה.

גם אני ונערותי אצום כן. כי אסתר גיירם בשכבר. והראתה למרדכי שלא היתה מדמה להמלט היא מצרת ישראל מכל הזולת. ואיך בכל צרתם גם לה היה צרה. והיתה רוצה לשים נפשה בכפה עליהם וכדי להושיעם. ואף כי היתה מלכה ומעונגת. ואשת אחשורוש אשר נשותיהן היו חושבות מחשבות לילה ויום להתיפות לבלתי יתגנו בעיניו. עם כל זה היתה רוצה להתענות התענית הנמרץ ההוא.

ובחרה במספר שלשה. להיותו המספר המורה על החזקה בכל דבר וכן כי תשועת ישראל תמיד יהיה ביום השלישי לתשובתם וכאומרו יחיינו מיומים. וביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו.

ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת. וכאשר אבדתי אבדתי. רוצה לומר **וכאשר אבדתי** מפני דת המן אשר גזר להשמיד טף ונשים ביום אחד. **אבדתי** רוצה לומר אשי' נפשי בכפי לבוא אל המלך אשר לא כדת אף אם יהרגני. וכל זה אמרה כדי להוציא מלב מרדכי מה שאמי' אל תדמי להמלט וגומר ולהראות לו כי היתה יראה מן הגזירה ההיא כשאר נשי ישראל ולא היתה בוטחת במלכותה. וכל זה מיראתה אותו שלא לעבור רצונו כאשר היתה באמנה אתו.

פסוק יז

ויעבור מרדכי וגומר רוצה לומר עבר בכל העיר לקבץ הוא בעצמו כל היהודים הנמצאים שם כדי לעשות **כל אשר צותה עליו אסתר**. כי להיותה מלכה היה מקבל מאמריה אליו כאלו הם מצוה.

ואף כי הראשון לתענית הלז היה י״ד בניסן והיה חילול מועד. עברו חק וצמו בב״ה לילה ויום וקרעו בגדיהם וזרקו אפר על ראשם. למלט את נפשם כי אם אין ישראל אין פסח. ועמד מרדכי ודרש שמעוני ישראל הן הגיע זמן הכליה לכלנו. כי מאמרי פרס ומדי אין להשיב. ואין לנו שום עזר לברוח אליו. ואין אחד משרי המלך אשר ידרוש טוב בעדנו. ואין לפניו גדול מהמן שונאנו. ואם נאמר לתת אליו שוחד. לא יועיל כי מה נתן לו והכל שלו וכאומרו ושללם לבוז. הרי אין לנו מנוס כי אם לדברי בן עמרם כי משה אמת ודבריו אמת. אשר אמר כי בעונותינו והתמכרתם ואין קונה. כי אילו שר אחד היה רוצה לקנות אחד ממנו לעבד או אמה לא היה יכול כי הדת נתנה שלא להחיות אפילו נפש אחד. וכאשר ראינו כי דבריו אמת בתוכחת. ככה יש לנו להאמין היותה אמיתית תרופתו ואשר אמר ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם וגומר. ובצר לך ומצאוך ושבת עד ה׳ וגומר כי אל רחום ה׳ אלהיך וגומר. וכאשר שמעו ישראל דבריו בכו וצעקו אל ה׳ בכל לב ושבו בתשובה שלימה.

פרק ה

פסוק א

ויהי ביום השלישי וגומר בהיות עם ישראל כואבים מהתענית וצום ובכי ומספד על צרתם ועונותיהם אשר היו סבת צרתם. **ותלבש אסתר מלכות** כי עד עתה שק ואפר הציעה לגופה. ועמדה **בחצר בית המלך הפנימית**. כי לכל בית מבתי המלך היה חצר ומבוא לפניה והיא הלכה עד חצר בית המלך היותר פנימי. כי להיות הזמן עדין עלול מהקור מימי ניסן היה עודנו עומד בבתי גואי. ולרוב חכמתה עשתה כן כי אף שבטחה באלוהיה רצתה לקרב הדבר אל הטבע. כי אמרה אעמוד פה בחצר בית המלך מקום מושבו ונוכח הבית למען יראני. ואם אראה אות שיחפוץ בי אשים עצמי בסכנה להכנס. ואם לאו ארתע אחור. כי שמה בחצר לא היה חל עונש המיתה לנכנס בלי רשות. ויקר מקריה כי להיות היום אז בלתי קר. המלך היה **יושב על כסא מלכותו ונוכח פתח הבית** כי להיות הזמן נוטה לקור היה עומד בבתי גואי. ולהיות היום ההוא נוטה לחום היה יושב נוכח הבית לקבל נחת רוח בנשיבת רוח שוה מה.

פסוק ב

ותכף כשראה אותה המלך. **נשאה חן בעיניו. ויושט המלך לאסתר את שרביט הזהב אשר בידו** כי רמז לה בשרביטו שתכנס ברשותו. וכאלו קראה בשרביטו. והיא תכף ותקרב **ותגע בראש השרביט** כדי לצאת מדת העונש.

פסוק ג

ויאמר לה המלך וגומר הכיר בה סימני דאגה גדולה ולכן שאל ממנה **מה לך ומה בקשתך** כי בודאי לא לחנם באת בחצר בית המלך כי אם לדרוש ולבקש דבר מה הכרחי ולולי כי קראתיך לא היית נכנסת. ולכן יחידתי דרשי את אשר תחפצי בלי שום עיכוב. כי אף שתבקשי **עד חצי המלכות ינתן לך**.

פסוק ד

ואז השיבתו אסתר **אם על המלך טוב יבוא המלך והמן היום אל המשתה אשר עשיתי לו**. ורוצה לומר לו למלך כדי להסיר מלבו טינה ולא יחשוב כי הסעוד' היתה נעשית לשם המן ויחשדה. ולמה זימנה המן פעמי' בטרם גלת' סודה אל המלך מהיותו אויבה ואויב עמה. כדי שיתיאשו מעזרתה מקצתם של ישראל הבוטחים בה. בראותם אהבתה את המן. וישובו אל ה' בכל עוז. וכן כדי להגיע המן עד המקום היותר עליון מהמעלה אשר יוכל איש אחרי המלך להשיגו. והוא לאכול לבדו עם המלך והמלכה פעמים. למען שאם מזלו היה מעמידו במעלה ראש. יאכל זכותו וגזרת מזלו באכילות אלו. ולא יוכל לנזוק את עם ה' ותכף ישוב מזלו אחור אחרי הגיעו אל המקום היותר עליון. ובמעלות אשר אחז בעליתו. ישוב אחור ועל אכילה כזאת נאמר אם רעב שונאך האכילהו. וכן כדי שיאמנו דבריה אחר כך לפני המלך ולא יחשוד היות לשונ' הרע עליו לשנאה קדומה כי אדרבא לפי הנראה היתה אוהבת אותו. ותכף צוה המלך שימהרו את המן לבוא **לעשות את דבר אסתר**. ואכלו שניהם במשתה שלה.

פסוק ו

ויאמר המלך וגומר כי להיות שאסתר מתוך שמחת המשתה הסירה את שמלת דאגתה מלבה והראתה פנים שוחקו'. לא אמר לה המלך כבראשונה מה לך. אבל אמר **מה שאלתך וינתן לך**. וחזר שנית לדעת ממנה בקשתה בבואה שמה בהיותה בלתי נקראת. כי בודאי לא היה לקנות לו ולהמן אל המשתה. ולכן אמר לה אל תפחדי ותבקשי מה שתרצי כי אף שיהיה **עד חצי המלכות**. ויבוא היזק מבקשתך בחציו. אני מסכים שתעש לאהבתך.

פסוק ז

ותען אסתר ותאמר וגומר ענתה לדברי המלך. ועוד אמרה דברים נוסף על תשובתה. ואשר אמרה הוא —

פסוק ח

היות בקשתי ושאלתי בעולם הזה למצוא חן בעיני מלך גדול ורם כמוך אדוני. כי מה אבקש טוב יותר גדול מלמצוא חן בעיניך. וזהו אומרה **שאלתי ובקשתי אם מצאתי חן בעיני המלך**. וענתה לדבריו באומרה **ואם על המלך טוב לתת את שאלתי ולעשות את בקשתי** אשר למען זה תדרוש ותחקור לדעתם. תעשה אלי החן הזה לבוא שנית עם המן **אל המשתה אשר אעשה להם**.

והנה לא אמרה פה **אשר אעשה לו** לשון יחיד כבראשונה. רק **להם** לשון רבים השב לאחשורוש וגם להמן. כי לראותה היותה מוחזקת באהבת בעלה לא חששה שיחשדה כאשר חששה בראשונה באומרה אשר אעשה לו.

ומחר אעשה כדבר המלך לגלות לו את כל לבי הן בהודיעך שאלתי ובקשתי. והן בהודיעך את עמי ואת מולדתי אשר בכל יום המלך היה דורשה על ככה. כי כל עוד שהאהבה היתה גדלה היתה גדלה תאותו לדעת את עמה ואת מולדתה.

פסוק ט

ויצא המן וגומר ביום ההוא אשר עלה לגדולה היותר עליונה שבאפשר לעלות. ולאפוקי משם והלאה אשר מזלו התחיל לשוב אחור ולירד עד הגיעו למדרגי היותר תחתונה מאבדון ומות ממיתה משונה.

שמח משמחת משתה היין.

וטוב לב והוא השכל כמו גם לי לבב כמוכם. לראות את עצמו אהוב וריע למלך ולמלכה. **וכראות המן את מרדכי** שאף שהיה רואה עלותו לגדולה על גדולה מיום ליום. עודנו עומד בעורפו הקשה לבלתי השתחות לו. ולא די זה. כי עתה מחדש הוסיף הרוה על הצמאה כי עד כה כשהיה רואה אותו היה קם ממקומו ברתת ובהלה והיה הולך לו למען לא יוכרח להשתחות לו. ועתה **לא קם ולא זע ממנו** והיה עומד בעזות מצח כנגדו וכל העם זולתו היו כורעים ומשתחוים לו. אשר זה היה מהחרפה גדולה והבושת אליו כי איש יחידי יובדל מכל הזולת ולא ישתחוה לו כמותם. וכל שכן אם כדעת חכמים ז"ל הראה לו השטר עבדות אשר לו עליו. כי בלכתם יחד בימים הקדומים שדי צבאות עם ללכת לכבוש מדינה רחוקה אשר מרדה במלכם. המן וחילו הגרגרנים אכלו צידתם

בטרם הזמן. מה שמרדכי וחילו צמצמוהו. ומרדכי נתן מצידתו להמן ונשתעבד אליו בעדו לעבד בשטר.
וימלא המן על מרדכי חימה. ונתחמם באופן כי מחמת הכעס היה מסכים לקום עליו ולהורגו לולי כי בשכלו התאפק והתחזק ועמד על כעסו מפני יראת המלכות.

פסוק י

ולקרב כעסו וחומו בא אל ביתו. והביא **אוהביו וזרש אשתו** אשר היתה בת תתני פחת עבר הנהר שונא ישראל. ודוק כי בפעם הראשונה בראות המן כי אין מרדכי כורע ומשתחוה לו אומר הכתוב וימלא המן חימה. ואינו אומר כי נתמלא על מרדכי חימה לקום עליו ולהורגו. להיות כי אז בזה בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו. בהיות רצונו להשמיד את כל עמו. אבל פה מפני הבזיון אשר ביזהו. הגיעה החימה לגודל כי הסכים לקום עליו תכף ולהורגו. לולי כי שכלו הרתיעו אחור. ולכן אמר פה וימלא המן על מרדכי חימה.

פסוק יא

ויספר להם המן וגומ' רוצה לומר סיפר להם את **כבוד עושרו** כי בעושר יעשו הדברים גדולי הערך והכבוד. **ורוב בניו**. והם השתי טובות גשמיות שהם בני ומזוני. **ואת כל אשר גדלו המלך** למעלה ראש שהוא הטוב השלישי מחיי לחיות החיים העולמיים באושר ומעלה. ולא די אשר גדלו. כי גם **נשאו על השרים ועבדי המלך**. כי הוא היה לראש לכל השרים ואפילו לעבדי המלך העובדים אותו תמיד. באופן כי היה היותר מאושר מכל האנשים אחרי המלך והמלכה. ואפילו להם היה שוה. כי תמיד היה אוכל עמהם שהוא סימן מורה האהבה והשיווי. וזהו אומרו —

פסוק יב

אף לא הביאה אסתר המלכה עם המלך באחדות ובשיווי **אל המשתה אשר עשתה** כי אם אותי. ואין לחשוב היותו דבר מקרה אכילתי אתם. **כי גם למחר אני קרוא לה עם המלך**. ואני ולא זולתי קרוי ממנה ובהקדמת הידיעה מיום אחד להתאחד עמהם ולאכול בשיווי. באופן כי הנני היותר מאושר שבעולם. ולכן היה מהראוי אלי לחיות החיים הערביים. ואינינו ככה כי —

פסוק יג

כל זה אינינו שוה לי נגזר מן ולא שוה לי מאיוב. ורוצה לומר מכל אשר יש לי מעושר וכבוד ומעלה איני נהנה **בכל עת אשר אני רואה את מרדכי היהודי יושב בשער המלך** והבן כי פה לאוהביו לא אמ' היות סבת כעסו מפני שלא השתחוה לו אשר מהסבה

הזאת היתה החימה הראשונה. אבל שתק ממנה לרמוז כי כעסו הגדול עתה מחדש היה על ישיבתו בשער המלך בשטר העבדות ההוא. ובהיות כי מה שקנה עבד קנה רבו. מה לו מהחיים אחרי זה אם יתגלה הדבר כי כל אשר לו יתיחס למרדכי ויהיה לבוז.

פסוק יד

ותאמר לו אשתו וגומר נראה כי כאשר המן עלה לגדולה. נתגאה וגרש את זרש אשתו כי למד ממלכו אחשורוש. אשר המית אשתו הראשונה. וכל זה עשה להתחתן שנית עם מלך ושר גדול כמוהו. ואחרי ראותו גאות מרדכי עם כל עוניו. וכי אחרי נחתם הוא וכל עמו טף ונשים למות הוסיף מרי על מריו ולא קם ולא זע ממנו כאשר היה עושה בראשונה. והראה לו שטר עבדותו. חשש פן באולי נתקשר עם תתני חותנו וסיעת אוהביו להיות לו לפוקה. ולכן הסכים לשלוח בעדה ובעד אהוביה. וזהו אומרו הכתוב וישלח ויבא את אוהביו ואת זרש אשתו. כי אחרי ששלחה מביתו וגרשה עם אחוזת מאהוביה. שלח בעדה באמצעות אוהביו אשר הביאו הדבר אל היש. ולכן סיפר בתחילה אוהביו ואחר כך זרש אשתו. וסיפר כי לא אשר סיפר מעושרו ורוב בניו וגדולתו ומשנאת מרדכי כי לא היו יודעים דבר מזה לרחקם ממנו כי הלכה לעמוד עם אביה בעבר הנהר אחרי שנתגרשה. והיא הרשעה בת שונא וצורר ישראל. ענתה קודם אוהביו וזהו אומרו הכתוב **ותאמר לו זרש אשתו**. ואחר כך קיימו דבריה **כל אוהביו**.

יעשו עץ וגומר יעצתו להמיתו. במות זאת להיותה חכמה ויודעת פרטי התורה. וראתה כי בכל שאר אופני המיתות ניצולו עם ישראל כמשה מחרב פרעה. כישראל מעבדות מצרים. כשמשון בנקמת עיניו. כדניאל בגוב אריות. כחנניה וחביריו בכבשן האש. וזולתם ולא ראתה כי ניצל מעולם אחד מהם ממיתת התליה. ולכן אמרה כי טוב הוא לתלותו.

ויעשו עץ גבוה חמשים אמה להרחיקו מחמשים שערי בינה ולא יוכל להעזר באחד מהם. כי חשבה היות חכמת האלהות כחכמת הכישוף אשר לא ישלוט השולט במכשף כי אם בהיותו נפרד מהארץ ובלתי נוגע בה. ומעשה שמעון בן שטח בסנהדרין במכשפות אשר תלה באשקלון יוכיח. וכן למען יראה מרחוק וישמעו העמים ויראו.

ובבקר אמור למלך ויתלו את מרדכי עליו למען אשר תוכל בעת האוכל לבוא **אל המשתה שמח**. כי כל האושר שבעולם יש לך רק מחיי מרדכי אשר חי על האדמה לענותך. ואם תעשה ככה תגיע אל האושר אחרון להשתוות עם המלך והמלכה ובשמחה מבלי מעיק. **ויטב הדבר לפני המן ויעש העץ** בעצת אשתו הארורה.

פרק ו

פסוק א

בלילה ההוא וגומר היה מהשגחת ה' על עמו להסיר שינה מעיניו. והיה נראה לו כאלו השמים ממעל והארץ מתחת היו נדים ונעים. ומה שאכל ושתה לא הועיל לו. ואדרבא כל איבריו היו מזדעזעי' באופן שהיה הופך על צדיו בצער גדול. וחשש פן נועץ עצה רעה מגדוליו עליו כאשר עשו בגתן ותרש. וזה על רעה קבלו ממנו. או על טובה אשר היה חייב לגמלם. ולמען חקור מזה אמר **להביא את ספר הזכרונות ויהיו נקראים לפניו**. וכן כדי שמתוך הנאת שמעו הזכרונות והקורות ינוח וישקוט מהרעדה אחזתו.

פסוק ב

וימצא כתוב מה שהיה מבקש. והוא כי מצא הטובה אשר עשה עמו מרדכי אשר הצילו ממיתה משונה באשר הגיד רעת בגתן ותרש. ולא נמצא שום תגמול אליו על ככה. ולכן —

פסוק ג

תכף נבהל המלך. ושאל אם באולי **נעשה יקר וגדולה** לו על זה ונשכח לכותבו.
יקר הוא הכבוד. **וגדולה** הוא העושר.
וענו כי **לא נעשה עמו דבר**.

פסוק ד

ותכף הסכים המלך שלא יפסל בלינה תגמול מרדכי למען כל העם ילמדון לגלות למלך הרע המעותד עליו ביודעם כי לא יאבדו כי הנה שכרם אתו. ופעולתם לפניו כאשר עשה עם מרדכי היהודי. ולכן שאל תכף **מי בחצר** מגדוליו להוציא הדבר אל היש. וקרה המקרה טהור היות המן בחצר כי הסכי' בעצת אשתו לאמר למלך לתלות מרדכי למען יכנס אל המשתה שמח.

פסוק ה

ולכן נעריו השיבוהו היות המן שם. אשר צוה שיכנס תכף והמלך נתיעץ עמו כמנהגו תמיד להיותו חכם חרשים ומגדולי יועציו.

פסוק ו

והמן אשר היה חכם והיה רואה היות מזלו למעלה ראש. וראה שהמלך לא גילה לו בתחילת שאלתו מי הוא אשר המלך חפץ ביקרו כמנהגו עמו בפעמים האחרים. ושזה היה בסוף הלילה אשר לא דבר עם שום אדם אחר. אחרי פרידתו מעמו. וכל סודות המלך כמאז היו גלים אליו. וידע כי לא היה לב המלך להטיב לזולת כי לא דבר לו

מאומה על ככה. ולכן חשב וגזר אומר בלבו כי חפצו לעשות יקר. היה אליו ולא לזולתו. וזה להיותו כרוך אחר אהבתו. ולילה ויום לא יחשה מלהגדילו ולכן יעצוהו. לעשות לזה אוהב המלך הגדולה והכבוד אשר אחריו אין למעלה ממנו. כי מזולת זאת כל שאר המדרגות מהגדולה היו אליו. וכן כי דת הפרסיים היה כי כל הלובש לבוש המלך ורוכב סוסו. היה מותר לו לשפוך דם המבזה אותו בלי רשות המלך. למען יוכל לתלות את מרדכי בלי רשות.

פסוק ח

יביאו לבוש מלכות וגומר רוצה לומר המלבוש אשר לבשו המלך והסוס אשר רכבו המלך ביום אשר נמלך **ואשר נתן הכתר מלכות בראשו** הפעם הראשונה.

פסוק ט

ויולבש ויורכב על ידי **איש** והוא היותר שלם משרי המלך. ושיהיה מיוחס ומ**הפרתמים** וזה יהיה בפומבי **וברחוב העיר**. וילך כן בכל העיר כדי לפרסם הדבר. ויען כי למלך ביום מלכותו לא נעשה יותר מזה ובמה יודע איפה מעלתו על הזולת. אמר כי יקראו לפניו **ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו**. באופן שכבוד המלך במקומו יהיה עומד. והכבוד הנעשה לזה היא להשפעה הושפעה מאת מעלתו עליו. וכל זה יעץ ואמר בחשבו כי אליו היה מגיע כל הכבוד הזה.

פסוק י

ויאמר המלך וגומר לפי שהמן גמגם במצות המלך ואמר כי להיותו יהודי ומן הגולה לא היה נאות לכבוד גדול כזה אבל ראוי לכבדו באופן אחר וביקר וגדולה גדולה אבל לא כזה. אחרי אשר המלך חייבו אליו לעשות כן במצות עשה.

ובאומרו **ועשה כן למרדכי היהודי**. חייבו שנית במצות לא תעשה שאל יפל דבר מכל אשר אמר לענשו אם יעבור על מצותו בעשה ולא תעשה. ולכן על כרחו שלא בטובתו בחימה רבה וחרפה רצופה עשה את כל הכבוד הלז הוא בעצמו למרדכי היהודי.

פסוק יב

ותכף מרדכי שב **אל שער המלך** למקומו ולשקו ותעניתו ולבקש מאל על עמו. ולא נתגאה עם כל הכבוד הלז.

והמן נדחף אל ביתו. רוצה לומר הלך במהירות גדול כאלו היה דחוי לברוח מן הבושה והכלימה שאחזתו. ובמקום שהיה הולך בתחילה כשרים לאט לאט עקב בצד גודל הלך לו במהירות ודחיפה רבה ובאבלות כי ראה ברעתו ובמקו' שהיה רוצה להשפיל מרדכי הושפל הוא לפניו.

וחפוי ראש כי כסה ראשו ופניו עד הגיעו לביתו מפני בושת המביטים אליו על הנעשה.

פסוק יג

ותכף סיפר לאוהביו וזרש אשתו אשר קרהו. **ויאמרו לו חכמיו וזרש אשתו**. כי זרש לא הקדימה הדיבור כאשר עשתה בראשונה בתתה העצה. להיות כי נמצאה עצתה היותה נבערה. וכן מכל אוהביו אשר דברו קודם וקיימו עצת זרש. לא דברו עתה כי אם החכמים שבהם.

אם מזרע היהודים וגומר אם זה נגזר מאמת. כמו אם תם הכסף וגו' ורוצה לומ' באמת נראה היות מרדכי מזרע היהודי הנמשלי' לעפר ארץ ולכוכבי השמים לרמוז שאם ירדו עד עפר יעלו בכח אלהיהם עד הככבים לשים קינם שם. וכן קרה לו כי אחרי השפלתו עד עפר מצד מעלתך. **החילו' לנפול לפניו** להגבהתו וכאלו אתם בכפי מאזנים וכאשר זה קם זה נופל. ולכן עצתנו הנכונה אליך שלא תטפל ללחום עוד עמו כי **לא תוכל לו**. ולא די זה רק שאם לא תשלים עמו **נפול תפול לפניו** נפילה אחר נפילה. ולכן טוב הוא שתשתוק אתה ולא תעיקהו למען גם הוא לא יעיקך.

פסוק יד

עודם מדברים וגו' כי המן מרוב צרתו שכח ללכת מעצמו אל משתה המלך אשר היה קרוא בו. ולכן הוכרח המלך לשלוח בעד' ובבהלה וכמעט כמעט כעס. בהצטרכו להמתינו ללחום לחם. ולו משפט ההמתנה.

פרק ז

פסוק א

ויבוא המלך וגו' הבן כי במשתה הראשון אומר אל המשתה אשר עשתה אסתר. כי פחדה אסתר לבוא לאכול אל המשתה עמה' פן יחשוד המלך היות תכלית המשתה לאכול לחם עם המן אהובתה כי הפרסיי' הם קנאים בטבע. וכן עוד היום בתוגרמה נשותיהם נוהגות צניעות גדול לקנאת בעליהן. ולכן במשתה השני אשר ראתה טוב טעמה ואהבתה עם מלכה. אכלה ושתתה עמהם יחד ולא חששה לשום דבר. וזהו אומרו **לשתות עם אסתר המלכה**.

פסוק ב

ויאמר המלך וגו' סיפר כי גם ביום השני שאל ממנה מה ששאל ביום הראשון. והיא השיבתו במתק שפתיה. כי בשאלתה והוא לשון שאלת הדבר ההכרחי לא היתה שואלת כי אם שאלה אחת קטנה והגונ'. והוא שתהיה נפשה נתונ' אליה ובבקשתה והוא לשון

בקשת חסדים ודברים נותרים על ההכרחי לא היתה מבקשת רק שלו' עמה. ואח"כ פירשה דבריה הסתומי' לאמר כי היתה שואלת ומבקשת כן להיו' —

פסוק ד

כי נמכרנו אני ועמי להשמיד וזה בכליון חרוץ ואבדון החלטיי.
ואלו לעבדים וגומר. רוצה לומר **אלו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי** והייתי שותקת ומשימה יד על פה. לאומרי אף כי הפעולה הזאת אינה רק למלאת תאות הצר. אסבלה. להיותה צרה קלת הסבל מההריגה. וכן גם כן להיות **כי אין הצר שוה** רוצה לומר לוקח הנאה **בנזק המלך**. כי אדרבא הוא שוה בתועלתו בהיות כי לא הסכים לאבדם רק למכרם בדמים יקרי' להענישם בגנזי המלך. ולשעבדם אליו לעבדי' ושפחות כאשר עשו מצרים לישראל. ולכן עלי לסבול עול הצרה הזאת ולא אטריח המלך על ככה. אבל אחרי ראותי תרתי לריעותא שהצר הלז סובב כל אלה לנקום נקמתו. ובצרה נמנעת הסבל שהוא למות וממיתה משונה ובאבדון החלטיי לנשאר אחריו. וזולת זה כי הוא שוה ויש לו הנאה בנזק המלך. באבדו משועבדיו והנותנים אליו מנדה בלו והלך נצח ועד לא רציתי להחריש ולהתאפק וגיליתיו אליך מלכי.

פסוק ה

ויאמר המלך אחשורוש ויאמר לאסתר וגו' להיות כי אסתר אמרה שהצר הלז היה פועל און ומרמה בהיותו שוה בנזק המלך. וכן בהרימו ידו במלכה ועמה. לכן אמר המלך שני אמירות. כי על הנזק המגיע אל המלך כי הצר שוה בנזקו אמר **ויאמר המלך אחשורוש**. ועל הנזק המגיע למלכה כי הצר היה שוה לאבד עמה ומולדתה אמר **ויאמר לאסתר המלכה**.
מי הוא זה ואי זה הוא שאל ממנה מהות ואיכות הצר להיות בעיניו דבר נפלא איך **מלאו לבו לעשות כן** לשום אדם העומד תחת ממשלתו. ומלאו לבו נגזר מן בכסף מלא מעפרון ומן כי מלאו אחרי ה' וכלם ענין שלימות. ורוצה לומר מי הוא זה ואיזהו אשר מהותו ואיכותו הגיע לתכלית אשר לבבו והוא השכל היועץ גזר אומר להיותו שלם וזהו אומרו אשר מלאו שר"ל השלימו. ובאופן מהשלימות אשר יוכל לעשות כן בלתי רשותי והסכמתי.

פסוק ו

ותאמר אסתר וגו' השיבתו לשאלתו מידיעת איכותו באומרו איזהו. באומרה **איש צר ואויב**. רוצה לומר **איש** לשון מעלה להיותו מגדולי שרי המלך. **וצר** על כי הצר שוה בנזק המלך בבקשו הכליון חרוץ ולא ההמכר לעבדים ושפחות אשר אז היתה הוראה כי

אינו שוה בנזקו. **ואויב** על כי לשנאתו את עמי נמכרנו אני ועמי להשמיד וגו'. ולאשר שאל המלך ממהותו באומרו מי הוא זה הראהו אליו באצבע באומרה **המן הרע הזה**. להיות כי השם האישיי מהאדם והפרטי אליו מורה על מהותו. והנה הזכיר תאר היותו רע יחד עם הוראתה למלך על מהותו ושמו המורה עליו להורות כי רשעו אינו כתואר מקריי עליו. רק הוא אליו כמהות להיותו דבק בו מלידה ומבטן ומהריון ואינו דבר נוסף עליו ומקרי חל על עצמותו. רק הוא כאלו עצמותו ומהותו ורשעו הכל דבר אחד.
והמן נבעת מלפני המלך והמלכה כי רעדה אחזתו לראות פניהם רעים ומלאים מכעס. באופן כי לא היה יכול לדבר ולהשיב דברי נכוחים על הדבר ולהליץ בדברים הלציים ומתוקים להפיק רצונם במאמר כדי להציל נפשו מני שחת.

פסוק ז

והמלך קם בחמתו וגו' כדי לקחת קורת רוח בגינה ולהתקרר מעט מחימת וחום כעסו.
והמן עומד וגו' ר"ל המן אשר היה מיסב על צדו במיטתו במשתה היין כי כלם היו מסובין על צדיהן במטותיהם. וכאומרו לעיל מטות זהב ושן וכן עוד היום המנהג בתוגרמה. קם ממטתו אשר היה מיסב עליה והלך במטת אסתר והוא מקום מושבה לבקש על נפשו ממנה כי חשב שלהיותה אשה אשר בטבעיהן רכות ורחמניות יועילו לו דבריו המתוקים וההלציים. ובפרט אחרי ראותו **כי כלתה אליו הרעה מאת המלך** כי מכירו היה לשעבר כי חרון אפו לא היה חוזר ריקם מלפעול פעולת חרון בחוטא.

פסוק ח

וכשחזר המלך מהגינה לבית המשתה להשקיט רתיחת כעסו במקצת. וחשב היות המן אבל וחפוי ראש במנהג הפרסיים כי אשר יכעס עליו המלך יכסה פניו עד אשר יראה דינו. וראהו היות **נופל על המטה אשר אסתר עליה**. להיותו לפניה בכריעה ובנפילת אפים לשאול ממנה רחמים על נפשו. גזר אומר המלך עליו היותם אמת דברי אסתר כי מזגו היה רע מאז נולד ולכן אחזהו הגאוה שלא לחפות פניו. ואדרבא היה מעיז פניו **לכבוש את המלכה** ר"ל לחלות פניה שתמחול לו תכבוש עונו. נגזר מן ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו. וכחז"ל בילמדנו פרשת את קרבני לחמי. ב"ש אומרים כבשים שהן כובשין את העונות וי"ה בא ומכפר וגומר. וזדון לבו השיאו עוד לכבוש את המלכה **עמי בבית**. רוצה לומר עמי כי באמצעותה היה חושב לכבוש את יצרי גם כן למען אכבוש עונו גם אני. וכל זה חשב לעשותו בזמן קצר ובנקודה אשר אין חלקים לה אחרי הראות כעסי. ובית עצמו מקום הכעי אשר היה קשה ההעתק לפי המקום ולפי הזמן. ותכף כצאת הדברים האלה מפי המלך **פני המן חפו** החפים מעבדיו.

פסוק ט

ויאמר חרבונה וגו' כל גם הוא מרבה ורוצה לומר ועוד נמצא על חטאתו פשע כי **גם הנה העץ אשר עשה** למרדכי אהובו של מלך **אשר דבר טוב** עליו עומד בביתו. והנה חרבונה היה אחד מעבדי המלך היושבים בשע' המלך אשר באומר' למרדכי יום יום שישתחוה להמן ולא שמע אליהם היו כלם בעצת המן לעקור מרדכי והוא היה מיועצי העץ. ולפי שראה לכת המן לאבדון וחשש לסיעתו. הקדים רפואה למכתו. ויהי בעוכריו. כי על ידו נגזר עליו תלוהו **על העץ אשר הכין למרדכי וחמת המלך שככה** והוא חרבונה נושע ונמלט.

פרק ח

פסוק א

ביום ההוא וגומר סיפר כי אחרי שהמלך נקם את נקמתו מהמן להיותו צר ושוה בנזק המלך ולכן תלה אותו על עץ כמנהג המורדים. עוד רצה לנקום נקמת אסתר והוא להיותו אויב ומבקש להשמיד אותה ואת עמה. ולכן תכף **ביום ההוא** שלם לו כפעלו. כי נתן לאסתר **את בית המן צורר היהודים** למען יעשה בה חפצה. ומרדכי בא לפניו **כי הגידה אסתר מה הוא לה**. וכנגד ופני המן חפו נתגלו פני מרדכי הצדיק לפני המלך והכירו לקרוב אליו ואח למלכה. ולכן —

פסוק ב

הסיר מידו הטבעת אשר העביר מהמן **ויתנה למרדכי** אשר בזה עילהו על כל השרים ועבדי המלך. ואסתר השימו **על בית המן** ונתן לו את כל אשר לו אשר בזה העשירו עושר גדול. ומלפני המלכה קבל העושר. ומלפני המלך קבל הכבוד והגדולה.

פסוק ג

ותוסף אסתר וגו' סיפר כי אחרי נקמה נקמת המן. והעלותה לגדולה למרדכי. עוד הוסיפה לדבי לפני המלך כדי להשפיל עם עמלק ולה[ר]ים את עמה. ולהיות כי היה הדבר קשה ההשגה וכמעט נמנע להשי' אחור דתי פרס ומדי והאגרו' החתומות מיד המלך בצואה רותחת לכל מדינות המלך להשמיד את כל היהודים. הוצרכה אסתר להוסיף לבוא לפני המלך פעם אחר פעם. ולדבר דברים הרבה וליפול לפני רגליו. ולבכות ולהתחנן לפניו והוא כל אופני הפקת הרצון למען **העביר רעת המן האגגי ומחשבתו**.

פסוק ד

ויושט המלך וגומר סיפר שכאשר אסתר הוסיפה לבוא לפני המלך בלתי רשות אשר לא כדת והיתה מדברי לפניו לאמ' הושיעה אדוני המלך וזה בנפילת אפים ובכי ותחיני וכל זה לתכלית **להעביר רעת המן**. לרחמי המלך עליה ולהצילה ממות דתי פרס ומדי על בואה לפני המלך בלתי רשות לכן הושיט לה את שרביט זהבו להראות לה המחילה על אשר העיזה פניה לבוא ואז קמה על רגליה ועמדה לפניו ואמרה —

פסוק ה

אם על המלך טוב וגומר רמזה לשתי תכליות מפעולת המן. והוא להיות צר ושוה בנזק המלך. והיות אויב ונהנה בהשמד והרג כל היהודים אשר היה נזק המלכה. ולהיות כי כל הדברים יושגו או מצד הדין אשר יחייב ככה או מצד החסד והוא לפנים משורת הדין. לכן אמרה כי מצד המלך הן מצד הדין והן מצד החסד וכן מצד המלכה הן מצד הדין הן מצד החסד היה מחוייב ומוכרח להושיע את עמה ישראל. וזהו אומרה **אם על המלך טוב** והוא מצדו מצד הדין המחייב לאהוב הטוב במה שהוא טוב. ואף שהדין לא יחייב מצדו ככה **אם מצאתי חן לפניו**. והוא מצד החסד מצד המלכה אנכי אמתך. **וכשר הדבר לפני המלך** שאף כי הדין מצד המלך לא יחייב ככה. מצד החסד מלפניו יכשר הדבר בעיניו. **וטובה אני בעיניו**. שאף מצד המלכה יראה היות מחוייב מצד הדין לעשות ככה.

להכתב **להשיב את הספרים מחשבת המן** להשמיד את כל היהודים. ואף כי דתי פרס ומדי אין להשיב. בהיות כי סבת הספרים ההם היתה מחשבת פגול ופגומה מ**המן בן המדתא** אין בכך כלום ולא יגיעך נזק הבושת מזה. ואין לדחותני לאמר מה לי ולהם בהיותי מלכת שבת בטח וברום המעלה.

פסוק ו

כי איככה אוכל וראיתי ברעה אשר ימצא את עמי בכלל. ו**באבדן מולדתי** בפרט. כי אין לדחותני בהצלת המעט ממולדתי כי באשר תשבר בעבור המעט ממולדתי דתי פרס ומדי ככה תוכל לשברם בעד המרובה מכל עמי.

פסוק ז

ויאמר המלך וגומ' כאשר שמע דברי אסתר המיוסדים על אדני פז. וראה סכלותו באשר עשה. וכי להשיב דבריו אחור מאשר גזר אומ' על ידי המן להשמיד היהודים היה רחוק להשיב. אמר לאסתר ולמרדכי. **הנה בית המן נתתי לאסתר** באופן כי כל אנשי ביתו וכל הנמשכים לכונתו ורצונו לא ירימו את ראשם ואת רגלם לדבר עוד כנגדכם. והוא

אשר היה בעל עצות ומחשבות רעות כבר מת כי תלו אותו על עץ אשר היתה מיתה מפורסמת. ונתפרסמה היות סבת מיתתו **על אשר שלח ידו ביהודים**. באופן כי אף אם יעשה בנדון הלז דבר מה נגד דתי פרס ומדי לא ימצא איש שירים ידו ורגלו לדבר בנדון כזה. ולכן אתם ולא אני כי אין כבודי בכך —
כתבו על היהודים כטוב בעיניכם וחתמו בשמי. כי אני בעצמי איני רוצה ליטפל בכך בהיו' כי הדת מחייבת **כי כתב אשר נכתב בטבעת המלך ונחתם אין להשיב**.

פסוק ט

ויקראו סופרי וגומר סיפר כי תכף בעת ההיא לבל יעבור בבל יאחר. אשר היה **בחדש השלישי**. ולאפוקי בלתי היותו השלישי לבריאה. ביאר היותו השלישי ליציאת מצרים והוא **סיון**. ובכ"ג ימים בו. נקראו סופרי המלך מאסתר ומרדכי **ויכתב ככל אשר צוה מרדכי אל היהודים** שיהרגו בשונאיהם **ואל האחשדרפנים** שיעזרום.
מדינה ומדינה ככתבה ועם ועם כלשונו. כי לכל עם יש אופן מאותיות לכתוב מובדלות מהאחרות. ולשון ושפה מובדלת כאשר הוא מן המפורסם. ולמען לא יוכלו לעשות פירושים שונים על האגרות ההם. כאשר לא יבינום כי אם על ידי מליץ. ובפרט בצותם ההפך מאשר צוו האגרות ראשונות. מה שהיה דבר זר בתוכם להשיב דתי פרס ומדי. לכן שלח הכתבים ההם מכתב כל עם ועם ומלשונו למען יהיה כתב מפורש. ומובן אפילו מפי עוללים ויונקים.

פסוק י

וזולת מה שכתבו סופרי המלך עוד כתב גם הוא מרדכי **בשם המלך** וחתם בטבעתו ושלח הספרים **ביד הרצים בסוסים**. וביד **רוכבי הרכש** והוא מין הסוסים קטני הזמן הנקראים פולידרי. ויען כי הם רכובים תמיד כדי ללמדם ולהרגילם בהליכה לכן יחס להם הרכבה. ויחס הריצה לסוסים.
האחשתרנים בני הרמכים הוא שם מורכב. כי אחש רוצה לומר גדול הערך. ותרין תרגום שנים. והוא הפרד היוצא מבין תרין מיני' הסוסי' והחמורים ולהיות כי הפרד אשר אמו היא הסוסיא הוא יותר חשוב מהפרד בן האתון. אמר כי האחשתרנים אלו הם מהיותר מעולים. ומבני הרמכים והם הסוסיות כי רמכא בלשון ערבי היא הסוסיא בלשוננו. והודיענו כי למהירות הדבר שלחו כל הסוסים המוכני' לרוץ ואפילו אותם שלא לומדו בכך שהם הפולידרוש שלחו. ואפילו הפרדים שאין מטבעם לרוץ. כלם שולחו יחד אנה ואנה במרוצה גדולה למען הגיע הספרים לכל עיר ועיר.

פסוק יא
אשר נתן המלך וגומר רוצה לומר עיקר הספרים ההם ותכליתם היה להודיע כי נתן המלך רשות ליהודי **להקהל ולעמוד על נפשם** הנתונו' לבז ביום ההוא לפי דת האגרות ראשונות.
ורוצה לומר **ולעמוד** כתרגו' ולקיימא ית נפשיהון. נגזר מן ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה. ורוצה לומר להשמר מהם פן יעקום ויעלו עליה' למלחמ' וזולת מה שישמרו מפגעיהם. הם יפגעו בם בהשמד וכליון חרוץ.
ושללם לבוז מדה כנגד מדה.

פסוק יב
וזה **ביום אחד בכל מדינות המלך** וביום אשר בחר המן צוררם. וזהו תכלית הספרים ההם. ומזולתו היו מלאים מהקדמו' הלציות כדי לתת סבה להפכיותם לאגרות הראשונות. וזה בפרש רעת המן האגגי. ושנאתו לכבוד המלך ולתועלתו והיותו שוה בנזקו. ומלשונו הרע וממעשיו הרעים ומחשבתו מחשבת פיגול. ואחר כך בהגדיל את מרדכי היהודי וספר שבחיו ואיך הציל המלך ממיתה משונ'. וכי אח הוא למלכה ומזרע שאול המלך ומעם ה' ומבחיריו. וכל אלה למען יקבלו העמים בסבר פנים יפות האגרות שניות ויצא הדבר אל היש. ולא יבולבל מלכותו. כי היה הדבר הלז קשה כקריעת ים סוף וכמעט דבר הפכיי לטבע להשיב דתי פרס ומדי אשר נתנו בכל עיר ועיר מהמלכות ולהעשות הפך הדת ההיא. לולי ה' שהיה לנו אשר למען רחמיו וחסדיו הוציא לאור משפטינו.

פסוק יג
והקדמות הכתב מהעניני' הנז' אשר היו רבות הוא אשר נקרא **פתשגן** שרוצה לומר טופס. ותכלית הכתב מהריגת האויבים נקרא דת. ופירש כי פתשגן הכתב והוא טופס ההקדמות ההם לכסות ערות המלך הבלתי קיים בדיבורו. להנתן לכל איש ואיש מאנשי המעלה למען הסיר מלבם מחשבת פיגול על ככה. וכן **להנתן דת בכל מדינה ומדינה**. מהרשות ליהודים לנקום באויביהם.
והנה סבת נותנם לכל פתשגן הכתב מההקדמות. היה למען יהיה **גלוי לכל העמי'** סבת הפכיו' האגרות הראשונות למען לא יתמהו. וידברו על המלך תועה. וסבת נותנם הדת בכל מדינה ומדינה למען ידעו היהודים כי יש להם **להיות עתידים** ומזומנים **ליום הזה להנקם מאויביהם**.

פסוק יד

הרצים רוכבי וגומר סיפר כי שלשת מיני הרצים הנז' **יצאו מבוהלים ודחופים בדבר המלך** למען הוציא הדבר אל היש כי היה רוחק משם עד קצה המלכות ולכן היה צריך כל המהירות הלז. ותכף ביום ההוא **הדת נתנה בשושן הבירה**. כי שם לא היה צריך לשלוח רצים כי היה המעשה בעיר עצמו. וגם לא לתת פתשגן וטופס ההקדמות. להיות כי בני העיר מקטנם ועד גדולם היו יודעים כל הנמשך בנדון ההוא וכסא המלך היה נקי במעשה הלז.

פסוק טו

ומרדכי יצא וגומר סיפר כי אפילו שהיה שר וגדול אחרי מפלתו של המן ואחרי שנתעשר בעושרו לא גבה לבו ולא רמו עיניו ולא רצה ללבוש שום לבוש מגדולה להיות עיניו ולבו תמיד להושיע עמו. ולכן תכף אחרי שנשלחו ספרי התשועה לכל קצוי ארץ. ושהדת נתנה בשושן הבירה. אז יצא **בלבוש מלכות**. והוא לבוש הזהב האסור רק לגדולי המעלה **תכלת וחור** הוא לבוש המשי החשוב אצלנו או ענין דומה לו. ומצבע התכלת והוא הצבוע בדם חילזון. וחור והוא עין הלבן היפה. והנה סרבלו החיצון הנראה היה מזהב ולבושו הנסתר שמתחת סרבלו היה ממשי.

ועטרת זהב גדולה ותכריך בוץ וארגמן. אין לחשוב כי העטרת היתה נתונה על ראשו כי לכובדה לא יכילנה. אבל היה כאהל אשר לה ד' עצים מד' ראשותיה ומוליכים אותה ד' אנשים מד' קצותיה. והיתה מכוסה מבוץ והוא הפשתן הדק והחשוב שבמצרים. וצבועה מארגמן והוא צבע אדום הנקרא לאק"ה. ועל האוהל ההיא היתה תקועה עטרת זהב גדולה. אשר היה סובבת ועוטרת עם גודלה כל האהל. וכן עוד היום באדום נושאים בכבוד אפיפי"ורם תחת אהל כזה ונקרא בלשונם באלדאקי"נו.

והעיר שושן וגו' ר"ל העם מהעיר היו שמחים וצהלים. ליודעם היות המלכה בת מלכי קדם וממשפחת רם שהיה להם לכבוד ולתפארת. ועל מעלת ישראל והשפלת אויביהם. לראותם היות האמת אתם וטבע האמת נאהב מהכל.

פסוק טז

וליהודים היתה אורה במקום אשר מתוך צרתם נחשכו עיניהם מראות. **ושמחה** והוא התפשטות הרוחות חוצה במקום דאגתם על צרתם והוא התקבצות הרוחות פנימה. **וששון** והוא שמחת הדיבוק אלהי באמצעות עיר הקדש וכאומרו שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה. במקום התאבלם על אבדן עם ה' ויושבי ארץ קדושתו. **ויקר** והוא

שמחת הטובות גשמיות מעושר והכבוד תחת התאבלם מכדאי בזיון וקצף אשר היו נמכרים כשור לטבח יובל.

פסוק יז

ובכל מדינה וגומר מקום אשר דבר המלך והוא הקדמות הכתב. **ודתו** והוא תכליתו **מגיע**. היה **שמחה וששון ליהודים** כמו בשושן. **ומשתה** כנגד האורה אשר יחס לשושן כי המאכל מאיר העינים. כמו ביהונתן וישב ידו אל פיו ותארנה עיניו. וכנגד היקר שבשושן אמר **ויום טוב** והוא לבישת הבגדים החמודות והצעת המטות היקרות לשם ולתפארת מהיום טוב הנעשה.

ורבים מעמי הארץ וגומר. אחשוב כי המתיהדים האלה היו מזרע עמלק ולכן היו מתפחדים מפני גזרת מרדכי. שאם היו משאר עמי הארץ מה להם לפחוד ממרדכי אף כי היה גדול אם לא פשעו כנגדו. ומה שנאמר מחה תמחה את זכר עמלק גזירת שעה היתה. וזרעו לא נמנע מלבוא בקהל. ואולי כי לא נודע הדבר כי אם אחרי שנים רבות. ועשו גם המה בערמה כאשר עשו הגבעונים כדי להחיות את נפשם.

פרק ט

פסוק א

ובשנים עשר חדש וגומר סיפר איך נעשה המעשה מהריגת אויבי היהודים הוא עם עמלק ביום ההוא בעצמו אשר שברו האויבים ההם לעשו׳ ביהודים הנעשה בהם —

פסוק ב

ואיך נקהלו היהודים **לשלוח יד במבקשי רעתם**. ושום איש מעמי הארץ אף שהיו קרובים מצד אמם לעם עמלק. **לא עמד בפניהם** למחות בידיהם מלעשות רע. וזה להיות **כי נפל פחדם עליהם** להשגחה ריבונית. כי מפני הדת לא היו עושים רעה עם עם ישׂ .

אבל היו יכולים למנעם מלעשותה באויביהם. בבלבלם הענין לאומרם כי כן צוה המלך בראשונה שעם עמלק ירדה בפרך עם ישראל. ואף כי עתה צוה הפכו אין לעשותו כי אולי יתחרט גם מזה. ולהולידם פשרה משלום אמת ביניהם. לולי ה׳ שהטיל פחדם עליהם למחות את זכר עמלק כי מלחמה להי׳ עמו מדור דור על אשר קדמו את אבותינו במלחמה בצאתם מארץ מצרים.

פסוק ג

ולא די כי עם הארץ והפחותים לא מיחו בידיהם כי **כל שרי המדינות** והם שרי כל מלכות ומלכות. והם הכיסור״י בלשון לעז או סאנ״גאקי בלשון תוגרמה. **והאחשדרפנים** והם

השרים הגדולים רואי פני המלך היושבים ראשונה לכלכל עניני הממלכה הנקראים בתוגרמה באשה. **והפחות** והם השרים הממונים על המלחמה הנקראי' בלשונם בינלאלב"יגי **ועושי המלאכה** הממוני' על נכסי המלך והכנסותיו הנקראי' בלשונם דאפטארדי"ר כלם כאחד היו **מנשאים את היהודים כי נפל פחד מרדכי עליהם** להיותו גדול מכלם בבית המלך.

פסוק ד

ולא די כי היה גדול בהווה כי **שומעו הולך בכל המדינות** היותו הולך וגדל יותר ויותר. ולכן היו יראים שלא לעשות דבר נגד רצונו וכונתו פן יפגע בהם כאשר פגע בהמן ועמו.

פסוק ה

ויכו היהודים וגומר סיפר כי הכו היהודים **בכל אויביהם** ולא נמלט מהם איש ואפי' מהכאה אחת היו מתים להיותה **מכת חרב** הנמשכת ממנה **הרג ואבדן** וזאת היתה המית' כללית אשר היו נותנים לעם בכלל להיותם מלידה ומבטן אויבי ה'. אמנם לאשר היו מכירים מהם מקדם קדמתא היותם משנאי ה' ועמו בחירו בטבעם הרע זולת האיבה הכללית הקדומה לא היו מכים מכת חרב אבל היו עושי' בהם **כרצונם** לצערם במיתות שונות ומשונות.

פסוק ו

ובשושן הבירה וגו' סיפר סך הנהרגים בשושן מקום מקדש מלך ודירתו אשר לפי האמת היה דבר זר מהחמס הנעשה להם על התמכרם חנם ושלא יועילם בית המלך וסיפר היותם **ת"ק איש**. ר"ל באיש היותם כלם אנשים חשובים ובני מעלה ויושבים בחצ' המלך מזולתם גם הרגו לבני המן אשר היו חשובים כמותם. ולכן לא כללם בהריגה אחת ללמדנו כי הי' היו שקולים כנגד הת"ק.

פסוק י

ובבזה לא שלחו את ידם. סיפר בשבחם כי אף שהדת נתנה ושללם לבוז הם מעצמם הסכימו לבלתי שלוח ידם בבזה להראות העמים והשרים היותם נדיבי עם בני אברהם הנדיב אשר אמר אם מחוט ועד שרוך נעל וגומר.

פסוק יא

ביום ההוא וגומר סיפר כי ביום ההוא בעצמו **בא מספר ההרוגים לפני המלך**. כי להיותם בני עמלק גדולים במלכות היו קרובים ומעורבים בכל משפחות השרים הגדולים. והם הביאו המספר ההוא אל המלך למען חלות פניו שירחם על שארית הפליטה. ולכן אמר המלך לאסתר —

פסוק יב
בשושן הבירה ומקדש מלך **הרגו היהודים חמש מאות איש** גדולי האיכות. ואת עשרת בני המן אשר כל אחד מהם היה לבו כלב האריה. **בשאר מדינות המלך מה עשו**. הוא לשון תמיהה ורוצה לומר כל שכן וכל שכן כי הרגו את כלם ולא נותר מהם איש. ולכן די ליך כי **מה שאלתך וינתן לך ומה בקשתך עוד ותעש**. כי כבר מלאת שאלתך ובקשתך.

פסוק יג
ותאמר אסתר אם על המלך טוב למלאת תאותי לגמרי **שינתן גם מחר** הרשות **ליהודים אשר בשושן** כי מפני יראת המלכות לא העזו פניהם לכלות אויביהם שיעשו כדת היום. **ואת עשרת בני המן** הנהרגים **שיתלו על עץ** למען יהיה לכל עמם לקלון מתמיד. ויראו מרחוק וכל העם ישמעו ויראו.

פסוק יד
והמלך אשר היה נקשר לבו בעבותות אהבתה. לא שת לבו לתחינות השרים. ואמר **להעשות** כדברי אסתר ונתנה הדת. ותכף נתלו בני המן.

פסוק טו
וביום השני יום י״ד נקהלו מחדש והרגו **שלש מאות איש ובביזה לא שלחו את ידם**.

פסוק טז
ושאר היהודים נקהלו והרגו שבעים וחמשה אלף וגם הם **בביזה לא שלחו את ידם**. ואחשוב כי מרדכי כתב להם ככה כי לא היה אפשר להתאחד בהסכמה הזאת כל היהודים כאחד הרחוקים והקרובים לולי אזהרת מרדכי להם על ככה אשר אחדם בהסכמה הזאת לבלתי נגוע בביזה לקדושת שמים ולכבוד ותפארת לעמו לעיני כל העמים.

פסוק יז
וכל זה היה **ביום שלשה עשר** בו. **ויום ארבעה עשר** הנמשך אחרי ההריגה נחו ועשו אותו **יום משתה ושמחה**.

פסוק יח
אמנם היהודים משושן הריגתם היה ביום שלשה עשר שוה לאחרים. וביום ארבעה עשר גם כן מוסף על האחרים אשר שאלו מחן המלכה באופן כי יום מנוחתם היה חמשה עשר. כי יום ארבע׳ עשר אשר היה מנוחה לשאר היהודים היה יום מלחמה להם עם עם עמלק. כי היו לוחמים עם ישראל להשמר ממכתם. ולולי ה׳ שהיה בעזרת ישראל לא היו נהרגים לפניהם כנשים כי עם חזק היו ומלומדי מלחמה.

פסוק יט
על כן היהודים וגומר סיפר כי היהודים מעצמם נהגו מאז והלאה לזכר הנס כי כל היושבים בערי הפרזות ולא בערים המוקפין חומה מימות יהושע **להיות עושים יום ארבעה עשר לחדש אדר שמחה ומשתה. ויום טוב** לאוסרו במלאכה שלא יראה בה עושה סימן ברכה לעולם. ולכבדו בכסות נקיה. וגם נהגו לשלוח מנות **איש לרעהו** להורות היות היחוד והאהבה ביניהם כאשר היה אז להשמר ולנוח מאויביהם ולהרוג בשונאיהם. ואף כי הישר הכתוב מאליו ישמע. כי זולתם מהיהודים אשר לא היו מהפרזים כי אם מהיושבים בערי חומה המוקפת מימות יהושע ולכבוד הארץ הקדושה אשר כבש וחלק לישראל. היו גם הם עושים יום טוב אבל לא יום ארבעה עשר. כי אם יום חמשה עשר זכר ליום מנוחת בני שושן העיר ואם.

פסוק כ
ויכתוב וגומר סיפר כי מרדכי כתב המגילה הזאת להיות למזכרת לבני ישראל הנס הגדול הזה. ולהיות אות לבני מרי שלא ידברו עוד תועה על ה' ועל עמו. וכן שלח ספרים **בכל מדינות המלך** —

פסוק כא
לקיים עליהם להיות עושים את שני הימים האלה ימי משתה ושמחה לזכר לנס מהימי' **אשר נחו בהם היהודים** בחמש' עשר בשושן ובארבעה עשר בשאר מדינות המלך.

פסוק כב
והוסיף מרדכי על אשר הם מעצמם החלו לעשות להיות נותנים **מתנות לאביונים**. למען יהיו כלם שוים בשמחת הפורים כאשר היו אז. כי פעמים רבות ימנע העני מעשות משתה ושמחה מפני החסרון כיס אם לא ימלא לו בהמיר מה שניתך ממנו.

פסוק כג
וקבל היהודים הדבר הלז. הן מפני כי מפאת עצמם **החלו לעשות** כן לראותם היות הדין לעשות זכר לנס והן מפני כתיבת מרדכי על ככה על ידי הספרים שנשלחו מאתו להם. כי היה מכת כנסת הגדולה ותקנתו כתקנת נביאים.

פסוק כד
כי המן וגומר עשה שתי הקדמות אשר מהן הוליד שתי תולדות. הראשונה יען **כי המן בן המדתא צורר כל היהודים חשב לאבדם**. והשנית כי **הפיל פור הוא הגורל** למצוא יום מוכן **להומם ולאבדם** אשר נמשך כי המלכה באה לפני המלך לשאול על נפשי' ועל עמה ובבואה לפניו אמר המלך כי יכתב עם ספרים אחרונים **שישוב מחשבתו הרעה**

אשר חשב על היהודים קרובי המלך. **על ראשו** ולכן **תלו אותו ואת בניו על עץ**. וכן צוה הכליה ביום ההוא בכל עם המן. ואמנם הראשונה מהתולדות היא **על כן** שמההקדמה השנית נודע כי המן הפיל פור לאבד ישראל ויהפך הפור לאבדתו ואבדת עמו. **על כן קראו לימים האלה פורים על שם הפור** ונגזר מהשם ההוי והתולדה השנייה היא **על כן על כל** הנודע מ**דברי האגרת הזאת** מזכירת הנס הנפלא והגדול.

פסוק כו

ומה ראו על ככה ומה הגיע אליהם. ר"ל וכל מה אשר ראו על ככה שאירע להם בצרה הזאת מהנסים הגדולים וכל מה שהגיע אליהם מהנפלאוי הנמרצות —

פסוק כז

קימו וקבלו היהודים עליהם הנמצאי בדור ההוא **ועל זרעם** אחריהם. **ועל כל הנלוים עליהם** מעדת הגרי'. **ולא יעבור** להפסק מזרעם המנהג הלז. **להיות עושים את שני הימים האלה. ככתבם** רמז לחובת מקרא מגלה. **וכזמנם בכל שנה ושנה**. לא אמר זמנם רק כזמנם לרמוז כי גם יום י"א וי"ב וי"ג כשר לעשיית הפורים בעת הצורך.

פסוק כח

עוד הוסיף וביאר **והימים האלה נזכרים** רמז למקרא מגלה. **ונעשים** רמז למשתה ומנות ומתנות. **בכל דור ודור. משפחה ומשפחה. מדינה ומדינה. עיר ועיר וגומר** ראוי לדעת שבימים הקדמונים כשהיה נעשה נס בדור אחד כל אותו הדור היו מקבלים עליהם להזכיר הנס ההוא בכל חיי חייתם. בכל שנה ושנה וביום ההוא בעצמו אכן הדור האחרון לבעל הנס היו שוכחים אותו ובלתי מזכירים דבר ממנו. ואולי כי זכר אותו הנס היה במשפחה פרטיית בעלת הנס. אבל זולתן מהמשפחות לא היו עושות זכר ממנו. ואולי כי היה הזכר ההוא יותר כולל. כי היתה מדינה בכללה מזכרת אותו. להיות כי הנס כלל את כלם. אבל המדינות והמלכיוי אחרות כמו היהודים היושבים מעבר לירדן בערך יושבי ארץ ישראל. לא היו עושים זכר ממנו. ואולי כי היה בעיר זולת עיר. ולכן זכר פה המלובש ברוח הקדש מרדכי הצדיק כי היהודים קבלו עשיית הימים האלה בכלל להיות הנס כללי. הן מדור לדור והן לכל המשפחוי ולכל המדינות ולכל העיירות.
ויען כי ניבא היות עתידה להבטל מגלת תענית מתוך כובד הגלות. גזר אומר כמצות נביא **שימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם**.

פסוק כט

ואף כי מרדכי היהודי היה גדול הדור ומאנשי כנסת הגדולה מצד חכמתו ויחוסו ומצד אשר גדלו המלך על כל מלכותו. רצה כי אסתר המלכה תטפיל גם היה לקיים על ישראל

לעשות זכר לנס הלז בעתיד. ולכן **ותכתוב אסתר בת אביחיל ומרדכי היהודי את כל תוקף לקיים את אגרת הפורים הזאת השנית**. רוצה לומר כי כתבה יחד עם מרדכי אגרת תקיפה ומאושרת בצואתה המכרחת שיקויים הפורים. ושלחה ספרים אל כל היהודים מדברי שלום ואמת. ומצואתה אליהם —

פסוק לא

לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם כאשר קיים עליהם מרדכי היהודי ואסתר המלכה. והבן כי לעיל באומרו ותכתוב אסתר וגומ' הקדים אסתר למרדכי להיותה מלכה ומצותה יותר מעולה ומן הדין להיות יותר נוראה להיותה מצות מלכה ממצות מרדכי. אכן כאשר הזכיר הקיום והתקנה מעשיית הפורי' הקדים למרדכי להיותו חכם ומלובש ברוח הקדש. וראוי לנו האחרונים לעשותו להיותו תקנת איש כמוהו ולא להיותה תקנת אסתר אשר היתה אשה עם כל גודלה.

וכאשר קימו עליהם דברי הצומות וזעקתם רמז לתענית אסתר הנהוג ביום צרה. ולצום המוקדם ליום הפורים אשר נהגו עם ה'.

פסוק לב

ומאמר אסתר וגומ' סיפר כי עשו ישראל הפורים מצד ההכרח מפני מצוה ומאמר אסתר המלכה אשר קיימה בכל תוקף **דברי הפורים האלה**. ומצד מצוה ותקנת הצדיק מרדכי אשר נכתבה על ידו המגלה הזאת והושמה עם ספרי הקדש.

פרק י

פסוק א

וישם המלך וגומר העירנו כי בזכות הטיבו עם יש' גדלו ה' אלהים והמליכו על כל הארץ בסתם. ולא די שהמליכו על כל הארץ כי גם כן המליכו על כל איי הים הבלתי נכללים בשם ארץ להיותם מסובבים מהים ונבראים ממנו. ולרוחקם לא היה יכול למלוך עליהם בהשגחה פרטית אבל ויהי מה הכירוהו ביניהם וקבלוהו עליהם למלך ושם עליהם מס תמידיי.

פסוק ב

מה **שמעשה תקפו וגבורתו** זאת מהמלך אחשורוש אין להאריך בו במגלה הזאת להיות הכל כתב מפורש בספר דברי הימים ממדי ופרס.

פסוק ג

וכן אין להאריך בפרש גדולת מרדכי להיותו מפורש גם הוא שמה. רק שתדע בכללות כי **מרדכי היהודי היה משנה למלך** באופן כי בין כל העמים אחרי המלך לא היה גדול ממנו. ובין היהודים היה גדול לרוב חכמתו ותבונתו ותורתו. ואף כי היה גדול מכלם. מה שהגדולה מולידה בטבע הגאוה והכעס לא תחשוב היות כן במרדכי כי אף שהיה הגדול בין האומות היה עושה פעולות טובות עם רובם כאלו היו אחים לו באופן שהיה רצוי אליהם. כי לא היו דבריו אתם בגאוה וכעס רק בדברי שובה ונחת אשר היו תמיד נמשכים ממנו אליהם טובות מתמידות. ואף שהיה הגדול לעמו ישראל תמיד היה דורש ומבקש הטוב להם. ולא אמר פה לרוב עמו כאשר אמר באומות לרוב אחיו. **ודובר שלום לכל זרעו**. כי לא די שכל ימי חייו לא היה חושב בדבר אחר כי אם בדרוש שלום. **לכל עמו**. כי תמיד דבריו גם כן לא היו בדבר אחר כי אם בהמציא שלום ושובה ונחת לכל זרעו מעמו הנזכר אחרי מותו כי היה חושש פן יפגעם מקרה ופגע מהמצריים עם עם יוסף אהובם אחרי מותו. וזה למזגו הטוב ולהיותו ירא אלהים.

נשלם ביאור מגלת אסתר.

התהלה למחכים יותר.

אמר העבד הקטן יוסף בן לאדוני הרב דון דוד ן' יחייא יצו לא מהיותי חכם בעיני אשר הוא הכסיל בעיני זולתו השיאני לבבי לב הומה לעבודת המלכים ואסיפת הממונות. לבוא במשעול כרמי פירושי חמש המגלות הנגדר מארבע פיאותיו גדר מזה וגדר מזה מכל אחד מהארבעה סבות המסבבות כל נולד. כי יודע אני ומכיר מיעוט שלמותי בכל חכמה ודעת. והיותי הדל באלפי תלמידי הזמן לקוצר שכלי ולהיותי טרוד במשא מלך ושרים מחנויות וסחורות. ובהנהגת המעיקים ומונעים מחוץ טף ונשים ועבדיהם. כי לא בשמים היא ולא מעבר לים. האמנם לסבות הקודמות בהקדמה אשר הקדמתי לפירושי הלז. ולהפיק ולמלאת תשוקת האלוף הנעלה דון גדליא ן' יחייא אדוני חמי יצו אשר זה כמאז רדפני במצותו לאמר כי בעיתים הקבועים לי בהגיית התורה שאכתוב על ספר הפירושים וביאורים אשר שמע מעלתו מפי בהיותי מיושבי שלחנו. אשר הוא מהנמנע אלי להשיב פני כבודו. העזתי מצח לשים על ספר בכתוב יושר דברי אמת כי בטחתי בטוב ואב הרחמן המשפיע מטובו חנם על עבדיו. שישפיע גם על עבדו מטובו ויהיה עם פי למלאת את שאלתו. והיתה השלמתו ביום י"ח לחדש שבט שנת עזר"י מעם ה' עושה חסד משפט וצדקה בארץ לפ"ק. פה אימולה עיר רומאני"א אשר תחת ממשלת

האפיפי"ור קלימי"נטי הרחמן על ישראל ירי"ה. אברך את ה' אשר יעצני ויתן בפי שיר חדש לחדש נפלאו' מתורתו ברוך הוא לעולם אמן ואמן. חזק ונתחזק.